

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

UNDER DANNEBROG
OG
TRICOLOREN

(MINDEBLADE OM OBERST HANS VON RUSTAD)

VED
PREMIERLØJTNANT JOHAN NORDENTOFT

SÆRTRYK AF MILITÆRT TIDSSKRIFT

K Ø B E N H A V N
C. A. REITZEL'S BOGHANDEL
1926

UNDER DANNEBROG
OG
TRICOLOREN

(MINDEBLADE OM OBERST HANS VON RUSTAD)

VED
PREMIERLØJTNANT JOHAN NORDENTOFT

SÆRTRYK AF MILITÆRT TIDSSKRIFT

K Ø B E N H A V N
C. A. REITZEL'S BOGHANDEL
1926

At danske og norske Officerer i Tidernes Løb i Krig som i Fred har søgt til fremmede Hære for at øge deres Viden eller for til Hærledelsens Brug at hente Oplysninger af taktisk, teknisk eller organisatorisk Art har aldrig været usædvanligt. Mange har kæmpet paa fjerne Slagmarker, og flere har i Fredens Dage tjent under fremmede Faner, men kun een — Oberst Hans von Rustad¹⁾ — har under den store Napoleons Ledelse deltaget i Toget over St. Bernhard og i de paafølgende Slag paa Norditaliens Sletter, og kun een har fulgt Macdonald over Splügen og med ham i Alpernes Midte udholdt et Vinterfeltogs Møje og Savn.

¹⁾ Nærværende Optegnelser om Oberst Rustad er for hans Manddomsaars Vedkommende hovedsagelig bygget over Skrivelser til og fra Generalitets- og Commissariatscollegiet og det kgl. Artillerikorps samt over en mellem Rustad og Chefen for Artillerikorpsset, Oberst E. G. v. Mechlenburg, stedfunden Brevveksling. Oplysningerne om Rustads Barndom er hentet fra Øst's Hædersminde over Hans v. Rustad (jfr. Personalhistorisk Tidsskrift 4. B., S. 140). Størsteparten af det nævnte Materiale findes i Hærens Arkiv.

1759—1797.

Som Navnet antyder, er Rustad af norsk Æt. Slægtens Stamfader Gullik Rustad¹⁾ levede paa Sønder Ru-

¹⁾ Slægtsrække udarbejdet af Arkivar ved det norske Rigsarkiv H. K. Steffens:

Gullik Rustad, levede paa Sønder Rustad i Vinger c. 1500

Thorvald Gulliksen Rustad, r. 1520.

Thingsvidne om Arveret optaget 13/3 1634

Ole Thorvaldsen Rustad, f. r. 1550, levede endnu 1634

Torkild Olsen Rustad, f. r. 1581, levede endnu 1634

Anders Torkildsen Rustad, f. 1624, d. før 1687

Erik Andersen Rustad, f. 1650

Torkild Eriksen Rustad, f. 1693
gift 1716 m. Karen Guttormsd. Nestby

Ole Torkildsen Rustad, f. 1726, d. 1804,
g. m. Inger Hansd. Rolstad, f. 1724, d. 1811

Torkild Olsen Rustad

f. 1757, d. 1806

g. m. Marthe Eriksd. Aaserud

Hans Rustad

f. 1759, d. 1832

Generaladjutant Hans Rustad, f. 1786

Kammerherre Carl Rustad, f. 1816, d. 1864

fhv. Hofmarskalk F. F. M. W. Rustad, f. 1852

Kaptajn Carl Emil Rustad, f. 1881

stad i Vinger r. Aar 1500, og noget tyder paa, at hans Efterkommere i de følgende 200 Aar har levet i samme Egn af Norge. I hvert Tilfælde er Hans von Rustad født den 11/4 1759 paa Gaarden Rustad i Vingers Præstegæld, $\frac{3}{4}$ Mil fra Kongsvinger, som Søn af Gaardbruger Ole Torkildsen og Hustru Inger Hansdatter Rolstad.

Fra Barnsben var han livlig og kvik, og tidligt viste han, at han ikke alene til legemlig Idræt, men ogsaa i aandelig Henseende var bedre rustet end jævnaldrende Kammerater.

Hans medfødte Videbegærlighed nødte Moderen til at lære ham at læse; og han kastede sig med en saadan Iver over Læsning, at han inden sit fyldte 7. Aar flere Gange havde gennemlæst alle Bøger, som fandtes paa Gaarden. Selvom Bogsamlingen maaske ikke har været righoldig, saa har den Kendsgerning, at Drengen endog havde gennemlæst Biblen flere Gange, i sig selv været nok til at henlede Omgivelsernes Opmærksomhed paa ham og til at vække Interesse for den lærelystne Dreng ud over Slægt og Venners snevre Kreds.

Den daværende Kommandant paa Kongsvinger Fæstning, Oberst de Biellart, hørte om Drengen, lærte Hans at kende og laante ham Bøger. En anden Officer af Garnisonen satte ham ind i de fire Regningsarter og har sandsynligvis herunder bidraget til, at Drengen paa egen Haand begyndte at pløje sig Vej gennem Aritmetikken, Geometrien, Trigonometrien og Algebraen, hvilket ikke har været noget let Arbejde, da de

for Haanden værende Lærebøger alle var skrevet paa Tysk eller Fransk.

Matematik blev hans Yndlingslæsning, og han drev det endog i dette Fag saa vidt, at han i 14 Aars Alderen med sine yderst tarvelige Hjælpemidler var i Stand til at foretage mindre Opmaalinger i sin Hjemegn.

Han havde en levende Sans for Idræt, klavrede gerne om i Fjældene, nedlagde 8 Aar gammel sit første Stykke Vildt, løb godt paa Skøjter og stod saa udmærket paa Ski, at han kun 11 Aar gammel vandt en i Sognet udsat Præmie for Skiløb.

I 1773 — 14 Aar gammel — blev han konfirmeret. Hans Barndom og snævre Samliv med Forældrene i et troende Hjem skulde hermed være forbi; men hvad de havde lært ham og evnet at give af aandelige Værdier havde bundfældet sig som en stærk og sikker Grund, paa hvilken han byggede hele Livet igennem. Selvom Moderen rimeligvis har været den af Forældrene, der i saa Henseende har taget sig mest af Drengens Udvikling, saa vil man ogsaa kunne mærke Faderens Indflydelse paa Sønnen senere hen i Manddomsaarene, hvor han i hele sin Færd synes at have fulgt det Raad, Faderen gav ham, da han første Gang drog hjemmefra: „Stræb ved egen Kraft at komme gennem Verden, saa skal Gud og Mennesker komme Dig til Hjælp.“

Efter endt Konfirmation begav han sig til Christiania for at modtage Undervisning i Tegning.

Ved et Tilfælde fik Chefen for Den Matematiske Skole¹⁾, Oberst Prydz, Lejlighed til at se Rustads Tegninger, og det synes, som om Rustad, tilskyndet af dette

nye Bekendtskab, kort efter har indsendt en Ansøgning om at maatte indtræde som Elev paa Skolen samtidig med, at han tilbød denne 100 Rdl.

I den Anledning gav det norske Generalitets- og Commissariatscollegium den 18/4 1777 sin Tilladelse til, at Rustad — ovenikøbet efter at Kursus var begyndt — i nogen Tid blev antagen paa Prøve, for at det kunde bringes paa det rene, om han svarede til de forskellige Vidnesbyrd, „da han ellers ikke er competent hertil efter Skolens Statuter. Hvad angaar de anbudne 100 Rdl., da vil det hermed beroe, indtil man erholder Underretning, hvorvidt han findes skikket, efterdi det desuden ikke kan lade sig gøre, at nogen *directe* for Penge antages ved Skolen.“²⁾

I Løbet af den paafølgende Sommer maa hans Prøvetid være faldet heldig ud; thi han blev optaget som Elev paa Skolen og den 1. Januar 1778 endogsaa udnævnt til Korporal ved det 2. Aggershusiske Regiment, ved det Sotterske Kompagni.

¹⁾ Den Matematiske Skole i Christiania oprettedes af Frederik V ved Resolution af 16 Decbr. 1750.

Skolens eller Militærakademiets Opgave var at uddanne unge Mennesker, Officerer og andre, der stod i eller søgte at komme til Tjeneste ved Krigsmagten, i Matematik, Bygningslære, Krigsbygningskunst og Artilleri.

Oberst P. B. Prydz (1720—1782), der 1770 ansattes som Skolens Leder, bidrog i væsentlig Grad til at fremme Skolens Tarv og hæve dens Anseelse. (P. C. Anning-Petersen: Officersskoler i Tidsrummet 1691—1918).

²⁾ Jfr. Den norske Krigsskoles Historie i ældre Tider. (F. Sinding-Larsen).

I Begyndelsen af samme Aar tog han skriftlig Eksamen sammen med de ældre Elever og opnaaede for alle Opgaver Karakteren: optime, hvilket vakte berettiget Opsigt og bevirkede, at hans faderlige Ven, Oberst Biellart, i al Stilhed henledte General Huths Opmærksomhed paa den lovende unge Mand og anbefalede ham som særlig egnet til Tjeneste i Artillerikorpsset.

Resultatet af denne Henvendelse udeblev heller ikke; medio Maj 1778 bad Artillerikorpsset Oberst Biellart om at sørge for, at Rustad blev sendt til Artillerikadet-instituttet paa Gjethuset¹⁾ i Kjøbenhavn, da han fra den 1. Juni samme Aar vilde blive sat i Nummer som Stykkjunker ved Fyrværkerkompagniet²⁾.

¹⁾ (Giesshaus), Byen Kjøbenhavns Kanonstøberi, opført 1671 ved Kongens Nytorv dels paa det nuværende kgl. Teaters Grund, dels tværs over Tordenskjoldsgade.

1757 blev det nedlagt som Støberi og 1773 omdannet saavel til Brug for det af General Huth indstiftede Artillerikadetakademi som til Tjenestebolig for Generalen, der boede der indtil sin Død 1806; desuden fik „Det militære Selskab“ Lokaler samme Steds.

1830—1866 havde den militære Højskole til Huse i den gamle Bygning, hvis østre Del blev nedrevet sidstnævnte Aar, medens Resten af Bygningen blev staaende indtil 1872. (O. Blom: Danske Stykkestøbere og Stykkestøberier for Metalskyts. Historisk Tidsskrift V. 4. 1883—84).

²⁾ Artillerikorpsset bestod paa dette Tidspunkt af 18 alm. Artillerikompanier (1.—10. Komp. i Kbhvn., 11.—15. Komp. i Norge, 16.—18. Komp. i Holsten) samt af et Fyrværkerkompagni (19. Komp) og et Haandværkerkompagni (20. Komp.).

Under 19. Komp. var bl. a. henlagt Laboratorietjenesten og Miner- og Pontonnervæsenet, ligesom de vordende Officerers

Som Følge heraf maatte han forlade Akademiet i Christiania, fra hvilket han den 4/6 1778 blev dimitteret.

Af hans Attest ved Dimissionen fremgaar, at han i den korte Tid, han havde været paa Skolen, havde lært Aritmetikken, Geometrien, den plane og sfæriske Trigonometri og den praktiske Landmaaling i Marken. Tillige havde han gjort god Fremgang i Frihaandstegning og en god Begyndelse i det franske Sprog. — Hans 100 Rdl. var modtaget som Gave til Skolen.

Paa Gjethuset, hvortil han er ankommet i Slutningen af Juni Maaned, blev han optaget i Skolens 1. (o: ældste) Klasse.

Skolens saakaldte Ober-Direktor var Oberstløjtnant F. d'Aubert af det kgl. Artillerikorps, der til Assistance ved den daglige Tjeneste og til at føre det umiddelbare Tilsyn med Eleverne raadede over en paa Skolen indkvarteret „inspektionshavende Officer“. Denne Tjenestestilling var paa dette Tidspunkt besat med den halvt sindssyge Premierløjtnant von Valert¹⁾, hvis trodsige, kværunderende Optræden overfor Foresatte og Ligegyldighed for Tjenesten nedefter i Forbindelse med hans uordentlige Føring af Skolens Regnskaber og Inventa-

Uddannelse før Artillerikadetinstituttets Oprettelse foregik ved dette Komp. Efter Instituttets Oprettelse vedblev Korpsets 10 Stykjunkere dog at staa i Nummer ved 19. Komp.

¹⁾ Johan Christian V., f. 1742. Under 6. Februar 1782 afskediget fra Korpset med Pension og tillige „allerhøjest befalet at ommeldte Premierløjtnant v. Valert skal forfølge sig til et Sted i Hertugdømmerne.“

rielister gjorde ham lidet skikket til at være Opdrager for de unge.

I Modsætning til Premierløjtnant Valert fik han i Premierløjtnant Abrahamson¹⁾ — Læreren i Historie, Geografi, Dansk og Tysk — en Foresat med fremragende pædagogiske Evner, en Mand som forstod at vinde Føling med Eleverne og meddele dem noget af sin glødende Kærlighed til det danske Sprog, som endnu trods Forordningerne af 1772 og 1773 førte en kummerlig Tilværelse i Hærens daglige Liv.

De øvrige Lærere var: i Artilleri Kaptajn von Mechlenburg²⁾, der senere hen som Chef for Artillerikorpset skulde blive Rustad en god Støtte, i Matematik Professor, Premierløjtnant von Krebs³⁾ og endelig i Tegning Premierløjtnant von Kleve⁴⁾, hvis Afløser Rustad en Gang skulde blive.

Paa Skolen fik Rustad ikke megen Frihed; Arbejdet krævede hele hans Tid og lettedes ingenlunde ved, at Forelæsningerne skete paa Tysk eller ved, at Vejledninger til Brug for Undervisningen var skrevne paa dette Sprog.

Ved en ihærdig Anspændelse lykkedes det ham dog at følge med og bestaa Eksamen i Foraaret 1779 som Nr. 3.

Men Udnævnelsen til Officer lod vente paa sig; først under 26/7 1780 udnævnte Kongen Hans von Rustad

¹⁾ Werner Hans Frederik A., f. 10. April 1744, d. 22. Septb. 1812.

²⁾ Ezechias Gustav M., f. 17. Oktbr. 1742, d. 15. Marts 1802.

³⁾ Henrich Johannes K., f. 16. Maj 1742, d. 18. Maj 1804.

⁴⁾ Terkel K., f. 1766, d. 5. Decbr. 1797.

til virkelig Sekondløjtnant i det kgl. Artillerikorps med Anciennetet fra 1. Juli 1779 og tilstod ham en Udrustningshjælp af Korpsets Kasse paa 100 Rdl.

Som Sekondløjtnant kom han paa den formidable Lønning af 13 Rdl. og 32 Skilling om Maaneden, hvilket just ikke opfordrede til Extravagancer af nogen Art. Hertil synes han dog heller ikke at have følt Trang; den pludselige Overgang fra det strengt bundne, regelmæssige Levesæt paa Gjethuset til det friere Løjtnantsliv svækkede nemlig ikke hans Interesse for Arbejdet, men skærpede kun hans Lyst til at sysle med Studier af forskellig Art.

I Vinteren 1781—82 fordybede han sig i Læsning af Baron d'Espagnacs Forsøg over den store Krig samtidig med, at han udviklede sin Færdighed i Tegning. I dette Fag blev han, som allerede nævnt, — i 1782 — Premierløjtnant Kleves Afløser som Tegnemester paa Artillerikadetinstituttet og modtog som Vederlag herfor 100 Rdl. aarligt.

I Vinteren 1782—83 fulgte han tilligemed flere Kammerater Professor Kratzensteins¹⁾ Forelæsninger over Krudtet og dets Virkning og dyrkede i sin Fritid arkitektoniske Studier; ja, han drev det endog heri saa vidt, at han i 1783 og 1784 til Kunstakademiet kunde indsende nogle Arbejder, for hvilke han vandt den lille og store Sølvmedaille samt den lille Guldmedaille.

Paa Instituttet fik han ved Siden af Frihaandsteg-

¹⁾ Christian Gottlieb K. (1723—95). Professor i Fysik ved Universitetet i Kjøbenhavn 1753.

ning indført Korttegning; dette Forhold i Forbindelse med „den gode Fremgang Cadetterne gøre i Tegningen, den Flid som Lieutenant von Rustad giver sig med dem, og den Færdighed som de, siden han er ansat ved Skolen, have opnaaet i at tegne militaire Charter“ bevirkede, at General Huth, der efter Rustads Ankomst fra Norge nøje havde fulgt hans Færd, den 29/12 1788 lod Artillerikorpsset indstille Rustad til „et aarligt Tillæg af 100 Rdl. af Corpsets Casse foruden det Tillæg, som han nu allerede nyder“. — Hvilket allernaadigst blev approberet den 16/1 1789.

Ved Siden af sin Virksomhed som Lærer har han haft andre Tjenesteforretninger at bestride. Saaledes blev han i Maj 1784 tilligemed den noget ældre Premierløjtnant von Würtzen¹⁾ beordret til — under Provincialkommissær von Barths²⁾ Ledelse — at overtage en Slags ammunitions- og materielforvaltende Stilling, idet han i Fredstid skulde modtage al den Krigsammunition, som Laboratoriet lavede til Brug for Garnisomens 3 Grenaderbatailloner, opmagasinere den i Enhjørningens Bastion³⁾ og „ved mindste Krigsalarm i Kjøbenhavn“ udlevere den og forskellige Kjøretøjer til de paagældende Afdelinger.

Iøvrigt har han i dette Tidsrum ved Mobilisering været bestemt til at skulle „gaa til Felts med den dan-

¹⁾ Carl Gottfried W., f. 8. Novbr. 1755, d. 28. Maj 1817.

²⁾ Johan Christian B., f. 1724, d. 4. Marts 1801.

³⁾ Eller Enhorns Bastion, der ligger paa Christianshavns Vold mellem Kalvebod Bastion og den Bastion — Panthers — paa hvilken Skydeskolen for Haandvaaben nu findes.

ske Artilleribrigade"; men Bestemmelsen herom er dog blevet ændret i Oktober 1788, da 4. Artillerikompagnis Afgang til Norge medførte forskellige Ændringer i de personelle Forhold. — I Prins Carl af Hessens Indfald i Sverrig har han i hvert Fald ikke deltaget.

Om Rustads daglige Tjeneste vides iøvrigt ikke meget. Sandsynligvis har han ved Siden af sin Lærergerning paa Skolen maattet gøre praktisk Tjeneste i Geledet ved 9. og 8. Artillerikompagni, hvor han stod i Nummer henholdsvis som Sekondløjtnant og Premierløjtnant; muligvis har han haft Kommandoen over eller Tilsynet med det Artilleridetachment — c. 30 Mand — som laa i Citadellet¹⁾, medens han i Aarene 1786—1792 var indkvarteret der; i hvert Tilfælde har han 1787 maattet deltage i Artillerikorpsets store Angrebsøvelse paa Amager, hvor Korpset i r. 3 Sommermaaneder — daglig fra Kl. 4 om Morgenen til Kl. 1 om Eftermiddagen — maatte gennemføre et regelret, krigsmæssigt Angreb mod den derværende til Øvelsesbrug byggede „Polygon“. Som Gratiale herfor modtog han 30 Rdl.

Udenfor Tjenesten har han ført et stille Hjemmeliv optaget af at udvide sine Kundskaber og beskæftiget med store Tegnearbejder for General Huth; men han var en alt for vaagen Mand til ikke at følge Tidens Begivenheder, hvad enten dette nu skete gennem videnskabelige Diskussioner i „Det Militære Selskab²⁾ paa Gjethuset, eller Foreteelserne rykkede

¹⁾ I Stok Nr. 3 (Elefantstok).

²⁾ Paa Foranledning af General Huth, hvem Æren for at have grundlagt det danske Officerskorps videnskabelige Uddannel-

ham haandgribeligt paa Livet, saasom i Juli 1787, da bl. a. Artillerikorpset med kardæskladte Kanoner blev holdt rede til Brug mod Pøblen, der pludselig tog Parti i den standende Strid mellem „de røde og de sorte“ og lavede Optøjer¹⁾).

se tilkommer, dannedes den første Officerssammenslutning i Danmark: Det militære Selskab paa Gjetuset. Selskabets Oprettelse maa regnes fra den 14. Oktbr. 1785, hvilken Dag Kongen tilstod 10,000 Rdl. til Indretning af Lokaler paa Gjetuset, til Anskaffelse af Inventar m. m. til Brug for Selskabet.

Selskabet, der var fælles for Land- og Søofficerer, havde til Formaal gennem belærende Foredrag, Oprettelsen af et Bibliotek og selskabeligt Samvær at fremme saavel Officerskorpsets aandelige Udvikling som indbyrdes Sammenhold.

Det lededes ved en Direktion paa 28 Medlemmer, assisteret af en „Økonomi- og Kassedirektør“, og modtog til sin Drift et aarligt Tilskud fra Staten paa r. 1000 Rdl. Endvidere tilkommanderedes en Underofficer som Skriver og 4 menige som Tjenere.

- ¹⁾ Som Følge af Kronprinsens militære Mani ulmede der paa dette Tidspunkt i København mod ham en Uvilje, som æggede den i Forvejen bitre Stemning mellem Officerer („de røde“) og Studenter („de sorte“).

Denne Stemning kom til Udbrud i Filosofgangen den 15. Juli om Aftenen, efter sigende foranlediget ved at en Militærperson havde forrettet et vaadt, naturligt Ærinde i Lommen paa en Civil og derved hidset Studenterne, hjulpede af Pøblen, til at gaa angrebsvis til Værks.

Den 17. Juli var der store Opløb i Byen, hvilket fik Kommandanten, General Haxthausen, til at træffe militære Forholdsregler for at kunne slaa det efter hans Mening truende Oprør til Jorden. (P. F. Rist: Personalhistorisk Tidsskrift 1916, I, S. 153).

Ved Oberstløjtnant von Thranmoes¹⁾ Dødsfald og Stabskaptajn Abrahamsons Afgang fra Korpset var han blandt de lykkelige, der under 23/11 1787 blev fremmet til virkelige Premierløjtnanter dog „ikkun med Secondlieutenants Gage“. Han maatte nemlig først „opfylde de Forbindtligheder“, der paahvilede Sekondløjtnanter, inden de kunde nyde Lønning som Premierløjtnant, hvilke bestod i Udfærdigelsen af forskellige „Dictata, Tegninger og Ridser“ samt i Fremskaffelsen af en Attest fra Premier-Majoren om fornøden Duelighed i Tjenesten.

Her har han dog næppe stødt paa Vanskeligheder af nogen Art; men der maatte endnu ske en Afgang fra Korpset, inden dette fra 1/3 1788 fik en Premierløjtnantslønning tilovers til Rustad.

Da der i Sommeren 1789 skulde afholdes nogle samlede Øvelser i Holsten og hertil afgives et Artillerikompani²⁾ fra København tilligemed forskellige Officerer, havde Rustad det Held at faa Del i denne Udkommando. Den 1. Juli blev han sat „paa Cantonneringsfod“³⁾, og et Par Dage senere sejlede han med Skipper Schades Paketbaad fra Hovedstaden gennem den nybyggede Eiderkanal til Rendsborg, hvorfra han rejste til Lejren ved Bustrup ved Slesvig for her at gøre Tjeneste hos

¹⁾ Johan Michael T., f. 1712, d. 23. Septbr. 1787.

²⁾ 3. Artillerikompani under Kaptajn Johan Andreas Ohme.

³⁾ I det Tidsrum Personer af Hæren stod „paa Cantonneringsfod“ udbetaltes der de paagældende et Tillæg, som for Prmlt. Rustads Vedkommende i Løbet af 1 Aar udgjorde 48 Rdl.

daværende Oberstløjtnant Bintzer¹⁾ som Aide-General-kvartermester. Fra denne Tur er han — atter sejlet af Skipper Schade — „vel tilbagekommet“ i Kjøbenhavn den 25. September.

Den 5. November 1790 blev der tillagt ham Stabs-kaptajns Karakter.

I de følgende Aar begyndte hans Helbred at vakle. Ofte blev han angrebet af Feber, men navnlig led han under en Øjenbetændelse, som gennem adskillige Aar skulde blive hans stadige Ledsager og være ham en sand Plage i Arbejdet. Straks gav han dog ikke efter for sine Lidelser, men søgte ved at fordybe sig i matematiske og militære Emner²⁾ at glemme sine Smerter og bortlede alle de triste Tanker, som hans Sygdom fremkaldte.

I Juli Maaned 1793 maatte han imidlertid give op, for stedse forlade sin Virksomhed som Tegnemester og fik 3 Maaneders Orlov³⁾ til sit Hjem for at hvile ud og om muligt genvinde sit Helbred. I Christiania lod Rustad sig behandle af Underkirurg Gustaph Schenk⁴⁾, som mente at have fundet Grunden til hans Sygdom.

¹⁾ Ludvig Jacob, f. 14. Febr. 1746, d. 11. Novbr. 1811. (Skaberen af den danske Hærs Generalstab).

²⁾ Saaledes tegnede han i 1791 Abonnement paa Professor Ravers Bog: Forelæsninger over den Geometriske, Trigonometriske og Militære Landmaaling tilligemed Nivelleringen.

³⁾ Korpset kunde give indtil 3 Maaneders Orlov.

⁴⁾ Tidligere Kompagnifeltskær i Frederiksstad, 5. Febr. 1790 ansat som Underkirurg, naturaliseret April 1791, 1793 Eksamen fra Akademiet i Kjøbenhavn.

Men da den gode Schenk næppe har haft større Kendskab til Øjensygdomme end Læger i Almindelighed paa dette Tidspunkt, lod Resultatet af Kuren vente paa sig, og Rustad maatte bede om Permission paa ubestemt Tid.

Korpset stillede sig imødekommende overfor hans Ønsker, fik hans Orlov forlænget til Udgangen af August 1794 og lod ham desuden beholde det særlige Tillæg, han nød for Tegneundervisningen som en Opmuntring og en Belønning „for de betydelige Arbejder, saavel af Kort som af andre militaire og civile Bygningstegninger, som von Rustad udenfor sin Information, til kgl. Tjeneste havde haft“. Ja, General Huth fik endelig efter Rustads Tilbagekomst til København udvirket Kongens Tilladelse til, at han maatte beholde dette Tillæg, „indtil han oprykker i en højere ham derfor skadeløsholdende Gage“.

Hjemkommen fra Norge flyttede han til Christianshavn, hvor han lejede Kvarter i Strandgaden Mtr. Nr. 35 (nu Strandgade Nr. 24), for her at være nærmere det Artillerikompagni — rimeligvis 6. — han som Stabskaptajn og næstkommanderende skulde føre et indgaaende Tilsyn med.

Rask var han dog ikke blevet; Frygten for at miste Synet hvilede ofte trykkende over ham, uden at han dog derfor uvirksom sank hen i Beklagelse over sin legemlige Svaghed, og en liden Opmuntring har det vel ogsaa været, at han den 27. Februar 1795 blev udnævnt til virkelig Stabskaptajn med en aarlig Lønning af 228 Rdl., og at han allerede den 8. April Aaret efter blev sat paa den højere Stabskaptajns lønning: 250 Rdl.

Som moden Mand var han imidlertid blevet kendt udenfor Kammeraternes Kreds. At han er kommet til at omgaa Veterinærskolens Stifter, Professor Abildgaard, og staa i Brevveksling med ham undrer i og for sig ikke, da der altid har været en vis Forbindelse mellem Veterinærskolen og Artilleriet; muligvis har Rustad tilmed været Medlem af en Kommission bestaaende af Professorer ved Veterinærskolen og Artilleriofficerer, som i 1795 blev nedsat for at bekæmpe en ondartet Springormsepidemi blandt Hestene i Artilleriets Staldetat; og har Rustads Sygdom tilladt det, har han ogsaa i Vinteren 1796—97 været en lyttende Tilhører ved Abildgaards kemiske Forelæsninger for Artilleriofficererne i Korpsets Laboratorium paa Christianshavn.

Men ogsaa andre af denne Periodes store i Danmark har aabnet deres Huse for Rustad.

Greverne Ludvig og Christian Reventlow, men særlig Grev og Grevinde Schimmelmann har vist sig som hans Velyndere for ikke at tale om Statsminister, General Huth, der bragte Rustads Navn og Ry til Prins Carl af Hessen og Kronprins Frederik.

I 1797 blev han alvorlig syg. To Gange maatte han lade sig operere — vistnok for en Udvækst paa højre Øjeæble —, og hele hans Konstitution blev saa angrebet, at han i Marts Maaned 1798 blev nødsaget til at søge Tilladelse til at foretage en Udenlandsrejse „for ved tjenlige Bade og Sundheds-Brønde at søge igen at erholde sit tabte Helbred“.

Rejsetilladelsen blev ham givet uden den sædvan-

lige Decourt¹⁾ i Lønningen, og efter at have været i Afskedsaudiens hos Konprinsen og Prins Carl af Hessen gik han den 12. Maj 1798 ombord i et Skib, der skulde føre ham til Svinemünde. Dermed begyndte den store Rejse, der skulde blive af saa indgribende Betydning for hele hans Fremtid.

Udenlandsrejse 1798—1801.

Hindret af Modvind ankom Skibet først den 19. Maj til Svinemünde, hvorfra han „i en stor Baad“ Dagen efter sejlede til Stettin.

Da han var et Barn af sin Tid, og, som han selv siger, en „varm Ven af det gode og nyttige“, der havde Føling med økonomiske og kommercielle Forhold, undersøgte han i denne By straks, hvorledes man der behandlede Træ og Tømmer, og fandt til sin Forundring, at „hverken ved Fældningen eller Opbevarelsen iagttages de physiske Forskrifter, som udkræves for et vel konditioneret Tømmer. Ikke alene deres Gran og Fyrrebjelker ligger hele Aar i Oderstrømmen eller paa Land under aaben Himmel; men endog de skønneste Egebjelker og Skibsbygningstømmer ligger for det meste ubedekt. Det iagttages sjældent at fælde Træet i Vintermaanederne, da Vædskerne er i den mest bundne

¹⁾ Under Orlov blev der, naar ikke anden Bestemmelse var givet, fradraget $\frac{1}{4}$ af den paagældendes Lønning.

Tilstand; man fælder i Flæng om Høsten og Foraaret, ja, endog midt om Sommeren, naar Handelskonjunkturne udkræver det. Ligesaa vist er det, at Skovene begynder her stærkt at aftage og forfalde. Et vigtigt Vink for Danmark, dels at conservere og forøge Skovene, dels at behandle Træet ved Fældningen, Tørringen og Opbevarelsen efter sunde Principper“.

Paa lignende Maade viste han Interesse for, hvorledes man behandlede Korn for at hindre dette i at gaa „i Brand og Gæring“ paa lange Transporter.

Gerne havde han fortsat disse Studier i Stettin; men Udsigten til at kunne overvære en Revue ved Stargard lokkede ham den 25. Maj til denne By, hvor han „saa Kongen og Dronningen ankomme samme Eftermiddag og afstige hver i sit Kvarter uden Porten i de simpleste Huse paa hele Stedet“.

Kongens ene Generaladjutant, Oberst von Zastrow, skaffede ham Tilladelse til at se saavel Revuen som Manøvrerne, hvorom Rustad selv fortæller følgende:

„Skønne, store Karle, propert Antog, sikre Greb, fa-
ste Skridt uden ringeste Fejltrin og Vaklen, giver den
preussiske Soldat et imponerende Udseende. Dog fore-
kommer deres Parademarch noget svær og trættende.
De langsomme Skridt, hvor Foden nedsættes med Stam-
pen, gør, at Karlene triner sikkrere; men det trætter,
ser pedantisk underligt ud, og den Trampen gør en hæs-
lig Effekt, naar det hele Korps marcherer. Det Korps
Underofficerer, jeg saa manoevrere i Kjøbenhavn før
min Afrejse, marcherede meget bedre ved at marchere

lettere. Sin Person og sit Gevær bær den preussiske Soldat uforlignelig godt; man ser næsten lutter parallelle Bajonetter uden Vaklen. Deres gravitetiske Parade-march kontrasterer meget mod deres raske Svingnings- og Deployeringsmarch. Deres Bataillons og Pelotons Ild var uforlignelig; ligesom den snorlige Retning, der blev vedligeholdt i Marchen paa store Distancer med en Linie af mer end 6000 Mand, fortjener at bemærkes. —

Med Kavalleriet, der udgjorde omtrent 5000 Mand, skal Kongen have været mindre fornøjet end med Infanteriet. — Midlertid saa jeg Attaker *en ligne* og Svingninger i fuld Karriere med hele Eskadroner af 80 til 90 Roder, som syntes at være mesterlige.

Der var intet Artilleri uden en 12 Pd. Signal Kanon. —“

Den 31. Maj naaede han Berlin, hvor han tog ind paa „Teppersche Haus“ paa Unter den Linden.

Vel forsynet, som han var, med Anbefalingskrivelser hjemmefra kom han hurtigt i Forbindelse med adskillige Mennesker. Fra Professor Abildgaard havde han Brev til Kemikeren, Professor Klaproth, og gennem denne lærte han at kende Astronomen, Professor Bode, der inviterede ham hjem til sig og til Besøg paa sit Observatorium. De preussiske Officerer, bl. a. Generalløjtnant v. Mercatz, Obersterne Baumann, Hirschfeld og Scheel samt Major Pontanus, modtog ham venligt og gav ham Adgang til deres „Konversations og Læseselskab, Resource kaldet“, ligesom han blev venligt modtaget i flere Officershjem. Gennem sine militære

Bekendtskaber fik han Lejlighed til at iagttage militære Forhold, Forsøg og Øvelser i vid Udstrækning.

En Junidag var han saaledes „tilstede idet Pontoner-Kompagniet slog en Bro over Spreen; hvilket foregik med megen Orden og Behændighed. 19 Pontons, hver 5 Fod bred, med 6 Fod Mellemrum rækkede over Strømmen.

Fra den Tid de blev hævede af Vognen og Ankerne lagt, og til de igen var svinget til Flodbredden, medgik $\frac{1}{2}$ Time, som vel er for lang Tid; men da Tilskuerne (hvoriblandt Fyrst Repnin¹⁾ og andre Herrer) meget forhalede og ofte ganske opholdt Arbejdet ved at spørge om et og andet, saa er det troligt, at dette Arbejde vilde have været fuldendt i $\frac{1}{4}$ Time, saa at altsaa en Bro af 1000 Fods Længde vil kunne slaas i $1\frac{1}{2}$ à 2 Timer.“

Da han var Artillerist med Liv og Sjæl, søgte han at trænge til Bunds i alle artilleritekniske Detailler, lige fra Spørgsmaalet Plejlsætter kontra Krumsætter²⁾ til

¹⁾ Vistnok den russ. Diplomat og Feltherre, Nikolaj R.

²⁾ Krumsætterens Stang var vinkelbøjet to Gange, hvilket muliggjorde dens Betjening fra en mindre farlig Plads ved Siden af Kanonen i Modsætning til den lige Sætter, som maa betjenes fra den udsatte Plads foran Kanonmundingen.

Plejlsætteren var, som Navnet antyder, plejlformet; den anvendtes ved det preussiske Feltartilleri og skulde være fordelagtigere end Krumsætteren, da man troede „derved at være mindre exponeret, at viske og lade hastigere etc. som jeg dog ikke kan indse. Man siger f. Eks.: Holder man vel fast i Krumsætteren, idet at Skuddet gaar af ved Ladningen, saa mister man Armen, eller den rykkes af Led. Ved Plejlsætterne derimod rykkes Binderammen let over, uden at man risikerer noget derved.“

de formodede Konstruktionsfejl ved de preussiske Brandgranater, der under Belejringen af Mainz var godmodige nok til at lade sig kvæle, naar blot Indbyggerne i denne Stad kastede et vaadt Klæde over dem og sluttede dette tæt til.

Ogsaa Krudtfremstillingen fik han Lejlighed til følge:

„De omkring Berlin liggende Krudtmøller har jeg beset; der fabrikeres mellem 4 à 5000 Centner aarlig.

Konsumationen i alle preussiske Stater skal aarlig være 3000 Centner.

Hidtil har man endnu haft det Forraad Salpeter, som blev anskaffet under Friederich den 2den, men nu skal det være til Ende.

Man har forsøgt at virke Salpeter, men fandt, at det ikke lønnede Umagen; hvilket er troligt, saalænge man ved Fordomme hindres fra at betjene sig af de rige Kilder, Franskmændene øser af, nemlig gamle Kirkegaarde, Aadselkuler o. d. l.“

Selvom han var Artillerist, undlod han dog ikke ogsaa at sysle med Infanteriets Forhold.

„Med de her i Arméen indførte nye Geværer med stort Fængsul, der selv giver Krudt paa Pannen, har man maattet foretage en Forandring med Fængspannen, da Krudtet af disse store Fængsul sprøjtede højre Side-
mand i Øjnene og forbrændte ham Ansigtet. Man har maattet tilføje en Ildskærm til Fængspannen for at forebygge denne Ulejlighed.

Simplere havde det været strax fra Begyndelsen af at gøre Kanten af Pannen saa høj, som Ildskærmen nu er. Forunderligt er det, at hele Arméens Geværer vare saaledes færdige, inden man havde forsøgt og erfaret denne Ulejlighed."

Som naturligt var, drog han indgaaende Sammenligninger mellem danske og preussiske militære Forhold, men stræbte omhyggeligt at skifte Sol og Vind lige. Herunder fandt han, at mangt og meget faldt ud til Fordel for danske Fremgangsmaader. Han finder Officersuddannelsen ringere end den danske og savner „et regulairt Artillerie Institut“.

„De unge Kandidater til Officerer fordeles ved Kompagnierne, omgaas og lever i Samqvem og Familiaritet med den gemene Mand, lære empirice noget af Metieren, næsten uden at lære noget af teoretiske Kundskaber, og bliver Officerer.

Og dog er der en uendelig Forskel mellem Artill. og Infanterie Officerernes Fortjenester. Til disses Uddannelse har man vel, foruden École-militaire, endnu adskillige Kadetstiftelser i Riget, som tilsammen indeholder omtrent 800 Subjekter.

Men uden at tale om, at disse lidet lærer uden af de Kundskaber, der nærer og vedligeholder den gamle Ridderaand og fier — à — bras Stolthed, saa rækker de næppe til at besætte $\frac{1}{3}$ af Arméens Vacancer; alle de øvrige Pladser maa besættes af aldeles raa og ubehøvede adelige Drengene fra Provinserne."

Men selvom han ikke anerkender den preussiske Artillerist som sin jevnbyrdige, saa kommer dog Stands-

følelsen morsomt nok alligevel frem hos Rustad, saa snart Talen er om Artilleriets Stilling i Forhold til de andre Vaaben.

„Det er virkelig ærgerligt at blive var, at der endnu hviler en Slags Ringeagt paa Artilleriekorpset her, skønt vel langt fra ikke i den Grad som i gamle Dage.

Endnu er Artilleriet her en af de sidste i Rangen, i Steden for det i Danmark staar i Spidsen.

Ridderaanden er ogsaa Skyld i denne Uretfærdighed. Nærværende Konge turde ændre denne Uskik, ligesom man overhoved er beføjet til at vente sig alt godt og retfærdigt af ham.“

Enten det nu skyldtes hans Forsæt at finde alt godt og nyttigt eller Mindet om de store Brande i København, saa har hans Opmærksomhed ogsaa været rettet paa det berlinske Brandvæsen, som syntes ham vel organiseret:

„..... saa lagde jeg Mærke til en Brandstige, som jeg her saa ved Lejlighed, der er anbragt paa en Vogn med 4 lige høje Hjul og kan køres fremad og baglæns for at oprejses, hvor man behøver den, enten til at sprøjte ind ad 3die og 4de Etage eller til at redde Mennesker ud af Ilden.

Paa alle Torve, Hjørner og Kroger staar her Kar paa Slæder, fulde af Vand, og man forsikrer, at ingen flytter det ringeste, om end Naboens Hus staar i lys Lue, samt at man ved aabenbar Stormvind tidt ser den stærkeste Ild slukket i en Hast ved de gode Anstalter, her er.“

Det er ejendommeligt at mærke, hvor alle de nye Indtryk vælder ind over ham og næsten bringer ham til at glemme sin Øjenlidelse, for hvis Skyld han i første Række var rejst hjemmefra. Han føler sig mere som udsendt Efterretningsmand end som Patient; og dog har han været lidende. General-Chirurgus Mursina, der var anset for den bedste „Okulist“, kunde nemlig ikke hjælpe; hans Salver irriterede Øjnene og gjorde snarere Syndet daarligere. Som Følge heraf opgav han at fortsætte Kuren i Berlin og søgte andet Steds hen.

Men hvor? Oprindeligt havde han tænkt at ville tage til Østrig, men da han under sine Besøg i „Klub-noble eller Cassino“ havde faaet det bestemte Indtryk, „at det maa være yderst vanskeligt at rejse i de kejserlige Stater“, opgav han, uagtet Fyrst Reusz lovede at ville udvirke Pas til ham, at rejse derhen og besluttede foreløbig at tage til Dresden, hvorfra han eventuelt senere vilde begive sig til Paris.

Men inden han brød op fra Berlin, bragte han en Tanke til Udførelse, som i flere Aar havde ligget ham stærkt paa Sinde.

Som ægte Soldat var han en Beundrer af Frederik den Store, hvilket i Forbindelse med hans Trang til at syle med arkitektoniske Emner i Slutningen af Firserne havde affødt flere Udkast til et Mausolæum over den afdøde Konge. Hidtil havde han dog ikke sendt Planerne til Berlin, uagtet baade „Medlemmer af Akademiet og andre Kunstnere“ havde raadet dertil.

Nu derimod var Øjeblikket inde. De bedste Tegninger blev udtaget og sendt til Kongen, der to Dage se-

nerede tildelte ham „den under forrige Konge prægede store Medaille, af Guld, omtrent af 50 hollandske Dukaters Vægt, med Indskrift: „Scientiarum et Litterarum Incremento“. Endvidere sendte Kongen ham følgende Brev:

„Vester, besonders Lieber!

Ich habe mit Ihrem Schreiben vom 22. dieses Ihre Entwürfe zu einem Monumente Meines Grossheims des König Friederichs des Zweiten nach den dazu gehörigen Zeichnungen erhalten, und bin Ihnen für das Vergnügen, welches Mir solche gewähren, ungemein verbunden. Jede dieser Zeichnungen hat einen so eigenthümlichen ästhetischen Werth, dass es schwer ist, einer den Vorzug zu geben; und wenn gleich die Kostbarkeit derselben ihrer Ausführung grosse Hindernisse entgegengesetzt, so sind solche doch ein Beweis, dass Sie erhabene Empfindungen auf eine würdige Art darzustellen wissen. Ich werde diese Skizzen daher als schätzbare Merkmale Ihrer Talente und der Verehrung, welche Sie Meinem Grossheim widmen, aufbewahren, und er suche Sie beiliegende Medaille gegenseitig zum Zeichen der wahren Achtung anzunehmen, womit Ich bin Ihr affectionirter

Friederich Wilhelm.

Charlottenburg den 24ten July 1798.

An den Königl. Dänischen Artillerie Kapitain Rustad
zu Berlin.“

Den 19. August rejste han til Potsdam, hvor han opholdt sig i 3 Dage og bl. a. fik Lejlighed til at se den derværende „Ingeniør Stiftelse“. Her synes han første Gang at være stillet overfor Anskuelsesundervisning.

„Der er truffen den Indretning, at Eleverne kuns anvende de lærte Grundsætninger af Angreb og Forsvar paa store Borde med opstaaende Kanter med anfugtet Sand, hvoraf bygges Bastioner og Raveliner etc. Saa fører man og den enkelte, dobbelte, samt den bedekte Sappe, Kouronnement, bygger Raveliner, Bresch- og Morteer Batterier etc. i fugtig Sand, med alt dertil hørende Materiale og Værktøj *en miniature.*“

Nogen Begejstring for denne Undervisningsmetode mærker man ikke, ejheller for Ingeniørskolen end sige for de preussiske militære Undervisningsanstalter i Almindelighed.

„Foredraget, Inddelingen i Klasser og Genstandene, hvorover doceres, (er) i det væsentlige de samme som ved enhver anden af den Slags Stiftelser. At denne er den bedste i de preussiske Stater, vilde ikke just være stor Ros for den, da det hidtil ikke har faldet vanskeligt at vinde Prisen i Konkurrenz med de sædvanlige Ridder-Akademier. Det er sikkert at formode, at nærværende Konge snart vil forvandle disse antique Indretninger til hensigtsmæssige Opdragelses Anstalter for Fædrelandets Forsvarere, uden Hensyn paa et tvetydigt Pergament og Ælden af dets Datum.“

Fra Potsdam rejste han over Dessau og Leipzig til Dresden, hvor han ankom en af de sidste Dage i August og straks søgte Hjælp hos en Øjnelæge.

Sachseren har imidlertid ikke haft bedre Held med sig end General-Chirurgus Mursina; thi da Rustad havde været under Behandling i Dresden i 3 Uger, var hans Øjne blevet saa medtagne, at han maatte opsætte sin Rejse en Ugestid, medens han i et Brev hjem til Oberst Mechlenburg harmfuldt erklærer: „Her fordærver man mig Synet rent“.

Tiden i Dresden benyttede han til at sætte sig ind i Sachsens militære Forhold, overværede et Par større Øvelser og et Skydeforsøg, som blev saa mislykket, at Lederen heraf, en ældre, lidt egensindig Generalmajor Høyer, der iøvrigt modtog Rustad i sit Hjem, udbrød: „Mein Hauptmann, Sie werden uns auslachen.“ Og Generalens Frygt herfor har næppe været helt ugrundet; thi det skydende Batteri kunde slet ikke ramme Skiven, da han havde givet en Opsats, der viste sig at være for lav. Hans medfødte Stædighed og indbildte Æresfølelse tillod ham imidlertid ikke at ændre denne, uagtet Kuglerne tog Jorden første Gang paa Batteriets halve Afstand fra Skiven. Da dette Forhold blev altfor aabenbart, indstilledes Forsøget, og han dækkede i sin Egensindighed sit Tilbagetog overfor det skydende Batteri med de trøsterige Ord: Ja, ja, ich bin zufrieden, wenn nur die Linie [Richtung] gut ist.

Fra Dresden gik Rejsen over Freiberg og rimeligvis til Neustadt im Vogtlande, hvor det var hans Agt at raadspørge en derboende Øjenlæge, samt videre til Frankfurt a. M., hvor han ankom medio Oktober i den Hensigt at fortsætte til Frankrig, hvortil den franske Minister Sieyès i Berlin havde givet ham Pas.

Hans Pengepung var imidlertid bleven saa slunken, at han besluttede at benytte sig af Kronprinsens givne Tilsagn om pekuniær Støtte og indsendte en Ansøgning om Hjælp, hvilken Kongen under 9. Novbr. tilstod ham i Form af en Understøttelse paa 230 Rdl. Prins Carl af Hessen, der aabenbart ogsaa har faaet Meddelelse om Rustads Finansers slette Tilstand, kom ham ligeledes til Undsætning med et Tilskud paa 115 Rdl.

I Mellemtiden fortsatte Rustad Rejsen over Metz, Verdun, Châlons sur Marne og ankom i Slutningen af Oktober til Paris til „denne uhyre store Stad“, hvor han ligesom følte sig fuldkommen opslugt i Mængden.

Hans første Gang var til den danske Legation; men Gesandten, den iøvrigt udmærket dygtige og fortjenstfulde, men til Tider lidt egenraadige Geheimeraad Dreyer¹⁾, viste ham ikke straks den Hjælpsomhed, som han var vant til at møde paa de danske Legationer i Berlin og Dresden, hvor man villigt havde modtaget hans Breve til Videresending sammen med Gesandtskabsdepecherne. Om det nu skyldtes Uvilje eller Frygt for, at Franskmændene skulde opdage Indberetninger vedrørende franske militære Forhold i Forsendelser til Regeringen i København paa et Tidspunkt, hvor den politiske Situation i Europa var lidet afklaret og ikke uden Gnidninger, faar staa hen. Indtil Grev Bernstorff naaede at give Gesandten et Vink om at hjælpe, maatte han lade sine Breve følge Generalkonsul Clasens²⁾ Depecher.

¹⁾ Christopher Vilhelm D., f. 1737, d. 28. Aug. 1810.

²⁾ Geheimelegationsraad Michael C., f. 1738, d. 19. Maj 1825.

Hans næste Skridt var til en Skræder for at anskaffe civile Klæder, da Uniformen, han hidtil havde baa-ret paa Rejsen, den røde Mundering med den hvide Fjer i Hatten, vakte for megen Opsigt og skaffede ham Pa-riserne paa Halsen i den Tro, at de havde en af de for-hadte Engelskmænd for sig.

Derimod tøvede han, belært af Erfaringen, med at gaa op til de første de bedste Øjenlæger, „thi de ville alle have den fat, hvor de tror, der er noget at fortjene; ubekymret om Udfaldet.“

Ind i December Maaned synes han dog at have dri-stet sig til at vove et Forsøg hos „Okulisterne Grand-jean og de Venzel“, hvis „endog timevis brugte ud- og indvortes Kurmethode“ lagde megen Tvang paa ham; han maatte sky alt, som kunde angribe Synet, intet læ-se, næppe kigge i en Avis, saa Tilværelsen har ikke væ-ret tillukkende.

Til disse Fortrædeligheder kom ydermere efter et regnfuldt Efteraar en meget streng Vinter, en Vinter, hvor Frosten i hans Hjemland slog gangbar Bro mellem Sjælland og Skaane og ikke glemte at sende en kølig Hilsen til Paris for at lade ham mærke Savnet af en hyggelig, hjemlig Arne.

„Vinteren kan vel ingensteds være utaaleligere end her til Lands, hvor Værelserne er indrettede efter et mildt Klima, med Kaminer, Stengulve, Lufttræk etc. — I det jeg just nu sidder ved Siden af en temmelig Kaminild, kan jeg forsikre, at baade Hænder og Fød-der er stive af Kulde, saa jeg næppe kan holde Pen-

nen. De (o: Oberst Mechlenburg) vilde derfor gunstigt undskylde, at jeg hidindtil endnu har skrevet saa lidt og kort; om en Maaned til vil nok den milde Aars-tid her begynde at vende tilbage, og jeg skal sikkert stræbe at indhente, hvad der er forsømt.“

Alle nordiske Pariserfarere, der har mærket en parisisk Vinters Ubehageligheder, kan føle med ham og forstaa, at han længtes efter Foraaret, der i 1799 bebudede sit Komme med et pludseligt indtrædende Tøvejr, som lod ham se Seinen, pakket med Drivis, gaa over sine Bredder, langt op i Gaderne, og volde ikke ringe Skade „fornemmelig paa Maskinerne og Fartøjerne paa Floden.“

Efter alt at dømme har han levet stille og tilbage-trukket. Franske Familier har ikke aabnet deres Døre for ham, og den danske Koloni har han ikke søgt. Med Minister Dreyer, Generalkonsul Classen samt Sekretær Manthey og Justitsraad Bugge har han ikke haft Samkvem udover det rent tjenstlige. I Ny og Næ har han truffet Ritmester Friboe¹⁾, den unge Doktor Hammelef, en vis Hr. Ingversen og enkelte andre; men i det store og hele har alle derværende danske „paa Landsmandsskabet nær“ interesseret ham saaret lidet; hans Forbindelse med dem har indskrænket sig til nu og da at bede en hjemvendende om at medtage enkelte Breve og de Bøger, han paa Oberst Mechlenburgs Opfordring eller af egen Tilskyndelse købte hos Maginel eller hos

¹⁾ Sandsynligvis Frederik Casper Conrad F., f. 7. Marts 1767, d. 14. Marts 1846.

Treuttel et Würtz. Men hans Tid var fuldt optaget endda.

Han fulgte et Par kemiske Kursus hos Fourcroy og Guiton, hørte paa École-polytechnique Forelæsningerne over Befæstningskunst og forsømte sjældent at overvære „Institut nationale“s videnskabelige Diskussioner, som holdtes tvende Gange i hver Dekade.

Ved Siden heraf besøgte han flittigt Tøjhuset, overværede Kanonstøbning og anstregte sig i det hele for at komme i tjenstlig Berøring med franske Officerer. Naar han manglede Introduktionsskrivelser, gik han uden Formaliteter op til de Chefer, han ønskede at tale med og blev overalt venligt modtaget; saaledes gik han en skønne Dag op til Chefen for Arsenalet, *general de brigade* Berthier, „en meget agtværdig og høflig Mand“, der elskværdig gav ham indgaaende Oplysninger om Krudtfabrikationen og Fremstillingen af forskelligt Krigsmateriel.

Ejendommeligt nok indeholder hans Breve fra de første Maaneder i Paris i Modsætning til Brevene fra Tyskland faa Oplysninger om og kun liden Kritik af franske militære Institutioner; han er meget forbeholden i sine Udtalelser og skriver saa godt som intet om politiske Forhold. Heri synes der dog efter Statskuppet den 9. og 10. November 1799 at være indtruffet en Forandring, som desværre ikke direkte kan paavises, da hans Breve for Tiden Marts 1799—Oktober 1800 er forsvundne, men kun anes gennem Oberst Mechlenburgs Breve til Rustad. Obersten opfordrer ham nemlig til at vise Forsigtighed saavel i Ord som i Gerning og passe

paa, at det ikke gaar ham „wie unsern Lieut. Christensen¹⁾ vom Ing. Corps, der in Holland arretirt und es mit aller Bemühung des Ministers schwer hielt seine Freiheit zu bekommen, und dass er zu Hause gehen könnte.“

— Hvad enten det nu skyldes Lægernes Kunst eller Naturen selv, saa synes hans Øjensvaghed i Løbet af Sommeren 1799 og Vinteren 1800 at have fortaget sig saa meget, at han kunde tænke paa Hjemrejsen, som han, saa vidt Forholdene tillod det, agtede at foretage gennem Sydfrankrig, Schweiz over Venedig, Wien og Schlesien.

Men Artillerikorpsset ønskede, at han skulde blive længere Tid i Frankrig endnu og gik til Generalitets- og Commissariatscollegiet med en Anmodning om Rejseforlængelse og om en Understøttelse paa 200 Rdl. Begge Dele blev tilstaaet.

Opmuntret heraf vilde han gøre et Forsøg paa at komme til at forrette Tjeneste i den franske Hær for paa denne Maade at skaffe sit Land saa værdifulde Oplysninger som muligt.

Uden dog forinden at raadføre sig med nogen herom hjemme i Danmark kastede han, i Tillid til at Kron-

¹⁾ Claus (Nicolaus) Heinrich v. Christensen, f. 2. Jan. 1768, d. 8. Marts 1841, fik 1799 Tilladelse til paa 2 Aar at rejse til Ulandet for at studere hydro tekniske Fag, blev samme Aar arresteret i Holland mistænkt for at være engelsk Spion og holdt 6 Uger i Fangenskab i Haag, hvorefter han blev løsladt med Forpligtelse til at vende tilbage til Holsten. (V. E. Tychsen: Fortifikations-Etaterne 1684—1893).

prinsen vilde billige hans Skridt, alle diplomatiske Betæneligheder overbord, gik til Førstekonsulen, vistnok i Marts 1800, og fik virkelig Bonapartes Tilladelse til „at opholde sig i den store Reservelejr, som nu samles ved Dijon“ og Haab om som „volontair-adjoint eller Attache til Generalstaben“ at bivaane det forestaaende Felttog.

Rustads Tillid til sin høje Foresatte blev heller ikke skuffet, og Kronprinsens nedenstaaende Brev af 15. April 1800 vakte stor Glæde.

„Til Hr. Artilleri-Kaptajn Rustad i Paris.¹⁾“

Det er mig meget kjært at erfare, at De har fundet saa god Adgang til ved praktisk Erfaring at udvikle Deres mig vel bekjendte militaire Kundskaber. Alt, hvad De har gjort for at benytte denne lærerige Lejlighed paa bedste Maade, har mit Bifald, og jeg vil sørge for, at Deres nødvendige Udgifter til Ekvipering og Underholdning skal blive Dem refunderede. Deres bevaagne

E. Sr. Jeg venter, at De af og til indsender til mig Rapport om, hvad der maatte foregaa.“

Som nævnt mangler hans utvivlsomt interessante Breve fra den Periode af hans Liv, som omhandler Felttoget 1800; men paa Grundlag af det foreliggende Materiale og senere Breve kan man dog slutte følgende.

¹⁾ Efter P. C. Jessens Kopibog (jfr. Meddelelser fra Krigsarkiverne I, S. 38).

I de første Dage i Maj har han maattet gøre sig marchklar efter at have anskaffet Hest og Rideudrustning samt lejet en Tjener til at følge sig i Felten; for at kunne afholde de hermed forbundne Udgifter har han hos Generalkonsul Classen været nødsaget til at optage et Laan paa 1600 Mark Banco, som Kronprinsen senere beordrede refunderet.¹⁾

Ved Reservearméen er han rimeligvis blevet knyttet til Avantgarden, mulig har han endog gjort Tjeneste i Lannes' Stab, i hvert Tilfælde har han ved Overgangen over St. Bernhard været ved de forreste Kolonner og overværet Angrebet paa Fort Bard i Aostadalen; thi han omtaler Virkningen af de fra Fortet opsendte østrigske Lyskugler som „fortræffelig; der var lyst omkring den hele Fæstning som ved klare Dag“.

Vedrørende hans Deltagelse i Resten af det navnkundige Felttog vides, at han har overværet Indtoget i Milano, deltaget i Overgangen over Po samt kæmpet ved Monte Bello den 9. Juni og ved Marengo den 13. og 14. Juni; men nærmere Enkeltheder savnes; det eneste, der findes herom, er følgende Uddrag af et Brev af 30. Januar 1801 til Oberst Mechlenburg:

„Den første Reservearmée gik i Foraaret over St. Bernhard med knap $\frac{1}{3}$ Ekvipage og Kanoner, og disse havde næppe $\frac{1}{4}$ af den nødvendige Ammunition. Der- som vi havde været fuldkommen forsynet med alt, var Felttøget ventelig bleven mindre glimrende; Aarsager-

¹⁾ Efter P. C. Jessens Kopibog (jfr. Meddelelser fra Krigsarkiverne I, S. 38).

ne vil De lettelig indse. Men og denne ufuldkomne Eqvipering blev i de vigtigste Oprtrin lidet eller intet brugt¹⁾. Man ankom til Sesia's og Ticino's Bredder uden Kanoner. Ved begge Floder svømmede nogle Snese Jægere og andre dertil udsøgte Folk over; og medens den største Del deraf satte Poster, samlede de øvrige Vragene af de ruinerte Fartøjer sammen og bragte flere Tropper over. Paa denne Maade var man over Masser af disse Floder før Kanonerne's Ankomst. Ved Passagen af Po havde man vel et Batteri af 12 — 8 Pd., men de uheldige Tilfælde, som forhalede Flyvebroernes²⁾ Istandbringelse hele 12 Timer (som jeg den Tid har meldt) gjorde, at disse Kanoner var aldeles til ingen Nytte. De 15 til 1800 Mand, som i denne hele Tid havde opholdt 4 à 5000 Fjender, og siden ved at være forstærket med en liden Batl. jagede dem paa Flugt, havde Æren og Fortjenesten af denne vanskelige Passage.

Ved Bataillen af Marengo manglede vi Ammunition allerede den første Aften. Man raabte allevegne: skaf os Karduser, Brændere etc.; Infanteriet raabte paa Flintestene, Patroner etc. Til Lykke ankom en god Transport om Natten med disse Fornødenheder, men ikke tilstrækkelig for en saa stor Dag som 14. Juni 1800. — Mangler af det Slags opivrer kun desto mer den franske Soldats Mod. Man behøver saaledes kun at erindre ham om, at Bajonnetten er det sikreste Vaaben til Sejer; og uden Tvivl er han allerfarligst for sin

¹⁾ Cugnac: Marengo, viser, at Rustad er paa Vildspor; Skytset kunde ikke slippe uden om Fort Bard.

²⁾ Pont-volant (Færge).

Fjende, naar Manglerne af hvert Slags er størst; dog maa han være overtydet om, at disse Mangler er tilfældige og ikke med Flid eller Forsæt og Forsømmelse frembragte. —“

Det overstaaede Felttog havde imidlertid givet ham Lyst til at fortsætte med praktisk Krigervirksomhed, hvorfor han søgte og fik Lov til at gøre Tjeneste ved den saakaldte 2. Reservearmé.

Han rejste derfor fra Milano, hvor han opholdt sig i Juli Maaned, over Turin, som passeredes medio August, over Mont-Cenis og Genf til Bern. Paa Vejen fra Turin til Mont-Cenis fulgte han en Transport af 20 — 12 Pd.s Kanoner, som Franskmændene i deres Stræben efter at finde et Transportmiddel, der egnede sig til Fremføring af Skyts i Bjergegne, forsøgsvis havde anbragt paa „en Slags Rulletter paa 2 Hjul.“

Forsøget faldt imidlertid efter Rustads Mening meget uheldigt ud; thi „ved hvert Ryk, Hestene gjorde, dyngede Munden ned, slingrede og rystede Hestene bestandig; og ved hver Afsats eller Fordybning maatte ved Haandspiger og Baxbomme næsten den hele Last løftes.

Det er derfor sikkerlig bedre paa deslige Veje at betjene sig enten af Slæder, som dertil er indrettede med glatte Fyrreskiner i Steden for Jernskiner (at sige om Sommeren, eller naar ingen Sne og Is findes) eller blot udhulede Stammer som et Trug med Tappeleje og to Kramper at befæste Strikkerne i.“

I Bern meldte Rustad sig til Macdonald, som havde overtaget Kommandoen over Reservearméen. Han mod-

tog Rustad meget venligt og ansatte ham straks ved Hovedkvarteret.

Den Opgave, Bonaparte havde stillet Macdonald, var saa vanskelig, da den nemlig maatte løses i Alpernes Midte paa en Aarstid, hvor Sne og Is spærrede Vej og Sti, at Macdonald tvivlede paa sin Sag under saadanne Forhold og lod ved sin Stabschef, General Dumas, gøre Forestilling herom hos Førstekonsulen¹⁾.

Men Bonapartes Svar: „Je ne changerai rien à mes dispositions; retournez promptement, je vais rompre l'armistice; dites à Macdonald qu'une armée passe tou-

¹⁾ Oprindeligt var det Tanken, at 2. Reservearmé skulde støtze Moreaus Operationer i Tyskland ved gennem Voralberg at trænge ned i og tage Inndalen, samtidig med at den skulde besætte Tyrol og sikre Forbindelsen med Brune i Italien. Men da Moreau ikke kunde afse de nødvendige Forstærkninger til Løsningen af denne omfattende Opgave, bestemtes det, at Arméen — 4 Divisioner à 4—5000 Mand — under Efterladelse af mindre Styrker til Demonstrationer mod Martinsbruck med Hovedstyrken skulde trænge ned i Val Tellina og Val Camonica og derfra søge frem Nord om Gardasøen og true Flanke og Ryg paa den 60,000 M. stærke østrigske Hær, der under Bellegarde maatte formodes at ville optage et Forsvar af Minciolinien, naar Brune med sine 70,000 Franskmand fra sin Opstilling bag Chiese brød frem mod ham.

I Begyndelsen af September 1800 stod Macdonalds Hovedstyrke i Eggen om Chur i Graubünden, medens han selv med Hovedkvarteret opholdt sig bag Arméen, hvor han oppebiede Resultatet af Stabschefens Sendelse til Napoleon.

Den 8. November 1800 meddeltes det Østrigerne, at Vaabenstilstanden vilde ophøre, og Fjendtlighederne blive genoptaget den 22. November s. A.

jours en toute saison, partout ou deux hommes peuvent poser le pied¹⁾), lod al Tvivl ude. Graubündnerarméen maatte frem; og Rustad skulde derved blive Vidne til en af den franske Hærs smukkeste Bedrifter, Overgangen over Splügen.

Fra Bern fulgte Rustad med Hovedkvarteret til Zürich, hvorfra han brød op den 4. November, gik til St. Gallen og videre over Rheineck (18. Novbr.), Feldkirch til Chur i Graubünden, hvorfra han den 29. November 1800 blev sendt forud for Hæren med Generalerne Dumas og Dampierre for at ordne de sidste Smaating vedrørende Alpeovergangen. Men Indledningen til Felttogget gav ham just ikke gode Løfter for Fremtiden. Hans bedste Hest, der havde kostet 35 Louisdorer, blev stjålet, og hans Penge slap op, hvorfor han fuld af Mismod maatte skrive hjem og bede om en ny Kredit hos Classen i Paris. Hertil kom rædsom Kulde og stærkt Snefald, som ikke skulde lette Fremrykningen over Splügen ad en Vej, som Aar 1800 kun bestod i den gamle fra Oldtiden kendte Muldyrsti, der fra Landsbyen Splügen hævede sig med en Stigning af 1:10 op til Pashøjden — 2117 m — mellem Bjergtinderne Tambohorn og Surettahorn, hvorfra den i et jævner Fald gennem Cardinellkløften bugtede sig ned til Landsbyen Isolato, ved Indgangen til Valle S. Giacomo.

Bjergbeboerne betegnede Overgangen som GaImandsværk, da Stien kun var snefri i Sommermaane-

¹⁾ Dumas: Précis des événements militaire. Bind V, Side 155.

derne og Resten af Aaret livsfarlig at passere paa Grund af daglige Sneskred.

Selv fortæller Rustad følgende om den navnkundige Alpeovergang og det paafølgende Felttog i Bjergene.

Til Oberst Mechlenburg.

Chiavenna, den 11. December 1800.

Under 29de Novb. har jeg kun kortelig fra Arméen indberettet min Afrejse med Gn. Dumas for at besørge Afmarchen af de første Kolonner over Splügen.

Den 30te ankom vi i Landsbyen af dette Navn, og efter de fornødne Kundskabers Indhæntelse hos de kyn- digste Biergboere betræffende de mange Hindringer og Midlerne at rydde dem af Vejen for at fremme Passa- gen blev der givet Ordre til de nærmeste Byer at leveredaglig et vist Antal Arbejdere med Snekaster, Spader, Øxer etc. samt nogle af de største Stude til at træde Vej i Sneen og et Antal Slæder bespændte med Stude. Med benævnte Arbejdere blev afdelt et Antal Sappeurer med behørig Redskaber.

Arméen var inddelt i et bestemt Antal [6] Kolonner til denne March, hver bestaaende af de forskellige Vaaben, der udgøre dens Bestanddele.

Jo mere man kender en saadan Passages Vanskelighed, jo mere maatte man gøre for et saadant Foretagende i denne Aarstid. Bjergboerne var alle enstemmige i at paastaa Umuligheden deraf, endog efter de rige Gaver, som Dumas uddelte blandt dem. Dette var lidet trøsteligt for os, der havde Ordre at sætte Arméen i

March uden Betingelse og under enhver og hvilken som helst Omstændighed.

Disse afskrækkende Hindringer af Snese Alen dyb Sne, som daglig forøgedes, en forfærdelig Kulde og Mangel paa de allerførste Fornødenheder for Folk og Heste bleve endnu uendelig forøgede ved det skrækkelige Indtryk, som et Uheld ved første Forsøg gjorde paa Arméen og Indbyggerne. Nemlig [27. Novb.] to Dage før vores Ankomst i Splügen, blev der givet Ordre til en General af Kavalleriet [Laboissière] at forsøge Passagen med 2. Eskadrons Dragoner [en Del af 10. Dragonregiment og 1. Husarregiment] med Sappeurer og Arbejdere i Spidsen. Dette Detachment havde gennem store Vanskeligheder og efter 6 à 7 Timers March paa 1½ Mils Vej næsten naaet Højden af Bjerget, da en indtruffen Stormvind rev løs et stort Sneskred, der styrtede ned paa det og dels begravede paa Stedet [30 Dragoner], dels rev med sig ned i Dalen Folk og Heste. Til Lykke var der ingen betydelig Dybde, og de tilløbende Arbejdere hjalp de levende ud af Begravelsen, saa at der ialt kun var 2 døde, en Snes lemlæstede samt en Del Heste tabte. Generalen fortsatte imidlertid sin Vej med Resten til Værtshuset paa Bjerget [hvor vedvarende Snestorm nødte ham til at blive til 1. Decbr.].

Uagtet dette Uheld var der intet andet Middel, end at der maatte marcheres frem. Næste Morgen efter vor Ankomst i Splügen blev første Kolonne [Dele af Divisionen Pully — 12. og 73. Halvbrigade, Resten af 10. Dragonregiment og noget Artilleri —] sat i Bevægelse i Dagbrækningen. Først [1 Kompagni] Sappeurer og

[40] Arbejdere, fulgt af [4] ledige Stude til at træde, derpaa Infanteriet, siden Kavalleriet og derefter Slæder bespændte med [r. 100] Stude og belastede med Artilleri Sager, sønderlemmede Lafetter, Ammunitions-Kasser, Hjul, Axler, Kanoner for sig, etc. —

Et Par Timer efter Kolonnens Afmarch besluttede General Dumas at begive sig frem bag efter den anende, at der let kunde indløbe Omstændigheder, hvor hans Nærværelse og Autoritet kunde være af Vigtighed.

Ved at nærme os mod de stejleste Højder, saa vi den hele Kolonne at staa ubevægelig i de slangeformige, stigende Gange op ad Bjerget. Man ilede hen for at vide Aarsagen til denne lange Standsning, og man erfarede, at General [Laboissière], der befandt sig foran i Hospiciet paa Bjerget, havde givet Befaling, at Kavalleriet skulde vende tilbage, da Vejret i Dag var for slet til, at det kunde passere! Da denne Mand selv havde lidt meget og var bleven saaret ved ovennævnte Sne-skred, maa det formodes, at han endnu var bedøvet og ikke havde sin fulde Samling. Gn. Dumas skreg højt af Bestyrtelse ved at erfare denne Ordre. Han satte sig hen i Sneen og skrev en streng Kontraordre truende Straf og Skændsel for hvem, der var saa fejt at vende om, og tilsagde Hæder og Belønning for dem, der marcherte frem som Mænd, der ikke agtede Savn og Besvær. Tillige autoriserede han dem, hvis Hest ikke kunde holde ud at marchere, at skære Haserne over paa den og styrte den ud af Vejen.

Dette var i Sandhed den eneste Maade at fremme Arméens Fremgang og redde den fra aldeles Ruin. Var

saa Ordren [Laboissières] bleven udført, saa havde maa-
ske Halvdelen af Arméen maattet omkomme af Hun-
ger, Kulde og Ulemper. Thi Marchen for den hele Ar-
mée fra Rheineck til Chiavenna var saaledes organisere-
ret, at Stedet og Tiden, paa hvilken enhver Kolonne
skulde indtræffe, nøjagtig var bestemt, og der forefand-
tes kun de allernødvendigste Fornødenheder paa hvert
Sted. Havde nu Spidsen af Arméen vendt om, medens
Queuen stedse rykkede frem, var der fremstaaet Stands-
ning, Desorganisation, Sammenhyppelse af Korps og
Trupper i smaa Byer, som hverken havde Levnedsmid-
ler, Fourage eller Husly for $\frac{1}{10}$ deraf, og det i en Kulde,
som her var overordentlig. Desuden var Vejen i den
dybe Sne, der stod som en Væg paa begge Sider at an-
se som en snæver Hulvej, hvor det næsten var umuligt
hverken at vende om eller at komme hinanden forbi.

I Følge sidstnævnte Ordre havde vi den Glæde efter
en Times Forløb at se Kolonnen marchere frem igen.
Vi vendte langsomt tilbage og saa os hundrede Gange
om for at erfare, om Kolonnen vedblev at marchere.
Hvergang den standsede noget, enten for at hvile eller
af anden Aarsag, var man urolig. Endelig forsvandt
den bag Højderne. Vi naaede muntre tilbage til vore
tarvelige Boliger, og om Aftenen Kl. 9 indløb Rapport,
at Kolonnen var lykkelig ankommen i Værtshuset, hvor
den var bestemt at holde Natteleje [og hvor man den
følgende Dag maatte efterlade 45 Mand paa Grund af
Forfrysninger; endvidere mistede Kolonnen 1 — 4 Pd.s
Kanon og 21 Hjul].

Næste Morgen [2. Decbr.] ligesom de paafølgende

Dage afgik paa samme Maade de efterfølgende Kolonner, der alle passerede Bjerget uden betydelig Hændelse paa Tabet af en og anden Hest nær, samt at Bønderne lod nogle Hjul, Ammunitionsvogne og Kasser etc. tilbage ved Siden af Vejen, naar deres Stude ikke kunde mere trække. For hver Halvbrigade blev bekendtgjort, at der blev betalt 12 Livres for hvert Hjul og 2 Louisdors for hver 4 Pd.s Kanon og Ammunitionsvogn, som blev opsamlet paa Vejen og transporteret til Værtshuset, samt for de, som paa hin Side Bjerget blev bragte til Isolato, Campodolcino etc. Paa denne Maade blev den største Del af de tilbageblevne Vogne bragte frem. For Arbejderne, Stude, Lastdyr etc. blev betalt den største Dagløn, som er brugelig i Egnen, samt rigelig Douceurs for enhver Udmærkelse og rosværdig Anstrængelse.

Efter 4 Dages Forløb begav Gn. Dumas [den 3. December] sig over Bjerget til Chiavenna og efterlod Gn. Dampierre i Splügen og mig som en Slags Tolk og Assistent med ham.

Næste Dag [den 4. Decbr.] ankom [Macdonald] *General en Chef*, og da General Dampierre befandt sig sygelig, udbad han sig, at en anden maatte udnævnes i hans Sted at blive tilbage. Vi gik derpaa følgende Morgen over Bjerget med Kolonnen til Campodolcino, og næste Dag til Chiavenna, hvor Dampierre og jeg atter maatte blive tilbage for at tilendebringe Besørgelsen af Passagen, medens Dumas gik med *General en Chef* til Morbegno, hvor Hovedkvarteret forbliver nogen Tid. —

Passagen af St. Bernhard gjorde megen Opsigt;

men nærværende Aarstid gør Passagen af Splügen meget vanskeligere.

Afgrundene udenfor Vejen var fyldte med Sne. Det ringeste Fejltrin Hesten gør udenfor den faste Vej, falder den i den bundløse Sø af Sne, hvor den arbejder sig stedse dybere ned, taber sine Samlinger og bedøves aldeles ved at faa den løse Sne i Mule og Øjne, saa at de fleste Heste var aldeles tabte, som saaledes kom udenfor Sporet. Enhver ledte sin Hest ved Tøjlen med muligste Forsigtighed; men idet man saa sig om og beklagede en og anden, som gjorde sidste Forsøg for at redde sin kostbare Hest, saa man ofte sin egen at faa samme Skæbne. Saaledes har mange tabt alt, hvad de havde.

Men Ejendom er lidet at agte mod Livet, som man ved hvert Skridt stod i Fare for at miste ved levende at begraves under Massen af Sne af 50 Alens Dybde. Det skrækkelige Pfænomen af Sneskred er ved sig selv farlig nok for enkelte Rejsende. Dog har man Kendemærker paa dets Komme; endog dets vekslende Susen og Bulder giver ofte Lejlighed at flygte under nærmeste Klippehvelving. Ved Pistol- og Bøsseskud kan man tvinge dem til at glide ned i Forvejen og siden efter rejse temmelig sikker. Men midt i en sluttet Kolonne af en $\frac{1}{2}$ Mils Længde i et Snefog, der giver en Fod dyb Sne i en Time, midt iblandt letsindige Folk, der uvidende om Faren og dens Aarsager ved Støj og Skraal befordrer Sneskredet, som ved taus Passering muligt kunde undgaaes. Denne Stilling, hvor man flere Sekunder forud ser Døden rulle ind i uhyre Masser over ens Hoved

uden at kunne gøre et Skridt frem eller tilbage for at undvige eller muligt svække dens Virkning, er en af de skrækkeligste, som Indbildningskraften kan male sig. Midt i Slagets Hede og Kugleregn er man beskæftiget og glemmer Faren; men paa en March som denne, der til des større Masser gaar yderst langsomt og er opfyldt med lange Standninger og Ophold, har man al fornøden Tid til at forestille sig Faren i sin fulde Udstrækning. Til Lykke er der siden den 1. Dag ikke faldet nogen betydelig Avalanche, i det mindste som har truffet en Kolonne; men desuagtet havde dog de mindre betydelige foraarsaget nogle Mænds Tab, næsten i hver Halvbrigade, og en Del smaa Sneskred satte os ofte i Skræk, den Dag vi passerede.

Der vil ventelig snart forestaa os vigtige Optrin. Vore Fortropper i Øvre-Engadinerdalen har [Natten 8.—9. Decbr.] ladet sig overrumple [ved Zuos], hvorved 3—400 Mand [27 Officerer, 307 Uoff. og menige] er blevne fangne.

Den der befalende General [Baraguay d'Hilliers] har lovet at hævne sig; men Begivenheden har gjort ubehagelige Indtryk, og vedkommende, som [paa Grund af slet ordnet Sikringstjeneste] er skyldige i Forsømmelse, kan sikkert vente den fortjente Straf.

Fra den italienske Armée høres intet; den synes at vente paa vores Diversion. Maaden hvorpaa Rhin-Arméen har begyndt Vinter Kampagnen, er desto mere glimrende. Ved nærmeste Forfald skal jeg ikke forsømme at indsende videre Beretninger.

H. Rustad.

Til Kronprins Frederik.

Trient, den 12. Januar 1801.

Naadigste Herre!

Siden mit sidste af 11te f. M. fra Chiavenna har Arméen været i bestandig Bevægelse over Bjerge og Dale i Sne, Kulde og Uvejre.

For at føre Fjenden vild om vore Hensigter har man maattet være i Bevægelse og gøre Mine til Angreb paa en stor Del Punkter af den lange Strækning, som Arméen besatte, fra Vorarlberg af og lige til Dalene, som har umiddelbar Samquem med Adda, Oglio, Chiese, Adige etc.

For at vise Fjenden, at Graubündner Arméen ikke blot var der for at gøre blinde Demonstrationer, er der afvekslende bleven gjort nogle alvorlige Angreb, fra Chiavenna Dalen paa Øvre Engadin og fra Val Camonica paa Monte Tonale, for fra første at forurolige Besætningen af Inndalen, og fra sidste at true Dalene, som fører til Adige og Hjertet af Tyrol. Disse Angreb er udførte med afvekslende Held. Uagtet disse Angreb kuns har foranlediget Postfægtninger, har dog mange deraf været meget blodige, fornemmelig paa M. Tonale, hvor man havde svære Defileer, af halve Miles Længde, som endnu vare forstærkede med Batterier, at angribe *en front*.

Det vilde lede mig for vidt, om jeg indlod mig i Detail over alle disse smaa Optrin og deres Følger; men Indflydelsen af disse Operationer som yderst gavnlige

Diversionser for de store Arméer i Tyskland og Italien er umiskendelige, og den beskedne [Moreau] *General en chef* for Rhin Arméen har ikke alene aabenbar erkendt ved flere Depescher denne Sandhed; men endog ved sine Bevægelser saavel som ved sin Vaabenstilstands Traktat [af 25. Decbr., ifølge hvilken Østrigerne bl. a. maatte gaa ind paa at rømme Nordtyrol] vist, at han fra sin Side ikke forglemte, at vi arbejdede til et fælles Maal, idet vor Indrykkelse i Tyrol er bleven meget lettet ved sidstnævnte Mesürer.

Dersom det er sandt, som det har meget faaet Udseende, at en vis Overbefalingsmand [Brune] fra en anden Side har gjort alt for at gøre os Fremgangen vanskelig, saa er dette et Bevis, at der til Skam for vor Tidsalder endnu gives hist og her af disse lavttænkende Egoister, disse Usselheds Aander, der til Trods for Menneskelighed, Fædreland, og Moralitet, opofrer alt for egen Interesse, egen Ros, for personlig Hevn og smaa Lidenskaber. —

Dette er delikate Æres Sager, jeg forbigaar at røre videre derved. —

Efter at have forladt Chiavenna gik Hovedquarteret gennem Valtellina Dalen, opholdende sig nu, to, højst tre Døgn paa hvert Sted af disse Stationer: Morbegno, Sondrio, Tirano etc. for at oppebie Arméernes Bevægelse. Fra Tirano gik man gennem det vanskelige Pas Aprica til Edolo i Dalen Camonica. Fra Ponte di Legno blev [af Brigadegeneral Vaux — Division Vandammes — den 23. Decbr. med 800 Mand af 17. Lette- og 104. Linie-Halvbrigade] gjort Angreb paa M. Tonale, der først

blev frugtesløst ved Tab af en Snes døde og 80 saarede. Nogle Dage derpaa [den 31. Decbr. under Vandammes' personlige Ledelse] blev dette Angreb fornyet; man bemægtigede sig Batterierne og gjorde en Del Krigsfanger. — 600 Mand udførte dette heldige Angreb, hvorved 8000 Fjender [r. 10,000 Mand under Generalerne Kayn og Stejanich] blev holdt i bestandig Beskæftigelse alene paa dette Punkt over 8 Dage.

Heraf vil man kunne dømme, hvilken Nytte vore Diversioner har haft for de store Arméer. — Fjenden troede os 6 à 7000 Mand stærk paa dette Sted, ligesom han altid har holdt os for at være 40,000 Mand stærk i det hele. —

Efter disse Angreb paa Deboucheerne af det vestlige Tyrol foretog Arméen [Divisionerne Pully, Rey, Vandammes og Kavalleriet under Laboissière] en pludselig og forceret Bevægelse mod det sydlige af dette Lands Tilgange; fra Edolo fulgte man Ogliofloden lige til Pisogne ved Østre Bredden af Søen Iseo; derfra over vanskelige Sne- og Isbjerge til Val Trompia og Val Sabbia, langs [vestre] Bredden af Søen Idro, gennem det berømte faste Bjergpas Rocca-d'anfo ved benævnte Sø, fulgte Chiese over Storo og Pieve di Buone henimod dens Udspring, gik derpaa ved ubeskrivelig vanskelige Veje over Tione, Campomaggiore etc. gennem de snævre Defileer, som føre til Trient, og vi var kun faa Mile fra dette Sted, da Fjenden endnu troede os i Val Tellina, et Tegn paa at vore Poster i Engadin [Divisionen Morlot], paa M. Tonale [Brigaden Devrigny — af Divisionen Baraguay d' Hilliers — der havde afløst Vandammes] og

andre Deboucheer have gjort deres Pligt ved at beskæftige Fjenden og dække (maskere) Arméens Bevægelser [saaledes trængte Divisionen Baraguay d'Hilliers over Martinsbruck frem mod Bozen].

Man fandt derfor kun liden Modstand endog i de vanskeligste Passer, som alle vare forsynede med Palisaderinger afveklende med Flecher og Redouter langs med de afhængende Bjergskraaheder i de dominerende Positioner.

Vore hastige Bevægelser bragte Fjenden ud af Fatning; han var stedse i Uvished om sine øvrige Posters Tilstand og maatte altid frygte at blive afskaaren, naar en eller anden af hans Poster blev forcerede, og saaledes kom vi lige til den $\frac{1}{2}$ Mil lange Defilé [Buco di Vela], der fører til Trient, der er snæver som en muret Gang, uden synderlig Modstand paa enkelte Forpostfægtninger nær [den 3. Jan. ved Landsbyen Lardaro og den 4. Januar ved Landsbyen Tione].

Sidstnævnte Pas kostede en Del Blod fra begge Sider. Efter et Par Timers Modstand var vi avancerede lige til Broen, som fører over Adige Floden lige ind i Byen Trient. Men det var allerede mørk Nat. De første Fortrupper har været meget trætte og har ikke kunnet følge ham tæt nok i Hælene; han fik Tid at antænde Broen. Ved vort Forsøg at trænge over Broen og slukke fremstod en haard Fægtning med Kardætsker paa 150 à 200 Skridts Distance, der kostede os omtrent 50 døde og 100 saarede. Midlertid var Broen afbrændt, og vi kunde først næste Morgen (den 7. Januar) tage

Byen i Besiddelse, efter at Natten var anvendt til at samle Baade og istandbringe en Baadebro.

Saaledes har da denne lille Armée, om hvis Existens endog mangan egoistisk Franskmand, fornemmelig Pariser, er aldeles uvidende, næsten blot ved Manøvre og med saa lidt Blodsudgydelse, som der neppe gives Exempel paa i Historien, dels selv erobret dels mægtigt bidraget til dette Lands Erobring, der ellers for dets vanskelige Tilgange og dets tapre Indbyggerses Skyld anses med Rette for uindtageligt.

I de strenge Avislæseres Øjne, som bedømme Arméernes Operationer efter Antallet af døde, saarede og fangne Fjender, har denne Armée kun spillet en ubetydelig Rolle; men de competente og kyndige Dommere af Krigsoperationer ville ikke kunne miskende Graubündner Arméens Andel i de senere heldige Fremskridt paa fjendtlig Grund. Hvad mig angaar, da er jeg overtydet om, at de her forefaldne Optrin og Manøvrer er af de lærerigste og sjældneste, som kan indtræffe paa Krigsskuepladsen, og holder det for en særdeles Lykke at have været Vidne og Deltager deri. —

Angaaende Farer, Besværligheder og Mangler, da er alle erfarne Krigere ved Arméen enige om, at de hellere vilde udstaa 10 Bataillers Farer og Ulemper end de, som vi har mattet døje, ved lige fra Chur til Trient i strengeste Vinter at have passeret en næsten uafbrudt Kæde af Sne og Isbjerge, næsten uden Levnedsmidler, uden Ammunition [r. 130 Patroner pr. Md. ved Afmarchen fra Chur], uden Resourcer af noget Slags [Soldaterne havde end ikke Kapper]; kun alene

de Hjælpekilder blev os forbeholdne, som den uforsagte Krieger finder hos sig selv, i sit eget Mod og sin egen Standhaftighed at udføre den med sindig Dristighed lagte Plan. — Man har forefundet gode Resourcer af allehaande Levnedsmidler her. Om nogle Dage afgaar Hovedkvarteret herfra til Brixen. Ventelig vil ogsaa snart en Vaabenstilstand mellem vor og den italienske Armée fra en Side og den kejserlige paa den anden komme i Stand, saa at Freden da endelig vel kan ventes.

Snarest skal jeg have den Ære at indsende mere detailleret Beretning om de seneste Forfald; henlevende

Naadigste Kronprinds!

Deres Kongelige Højheds
underdanigste Tjener

H. Rustad.

Til Oberst Mechlenburg.

Trient, den 30. Januar 1801.

..... I mit sidste af 12te d. M. over Toget til det sydlige Tyrol meldte jeg, at Hovedkvarteret skulde snart forlægges til Brixen. Dette er siden omændret; og skønt der ikke eksisterer nogen sluttet Vabenstilstand mellem vores og den kejserlige Armée (Macdonald erkender hverken Moreau's eller Brune's Formynderskab), saa er der dog hidintil bleven iagttaget en Vaabenro, som kan afbrydes, hvilket Øjeblik en af Parterne finder for godt. —

Paa det hele Tog, lige fra Rhindalen indtil Trient, har jeg ofte fundet Lejlighed at blive brugt ved Rekognosceringer og andre Forhold, dels paa egen Haand og dels i Forening med andre Officerer af Generalstaben, Ingenieurkorpset og Felt-Ingenieurs. Ved nogle Rapporter over deslige Missioner har jeg faaet Lejlighed at tildrage mig nogen Opmærksomhed og megen Ros fra Generalernes Side, fornemmelig fra *General en chef* og General Dumas. Hvad der ved deslige Lejligheder gør mig fornemmelig stolt, er den Tanke, at saadan Ros er saa nøje forbunden med de fordelagtige Meninger, man har om mit Fædreland i Almindelighed, om dets Regering i Særdeleshed, om dets Militairforfatning og i denne Henseende om vor militaire Opdragelses og Dannelses Indretning i Besynderlighed.

Denne næsten for vidt drevne Ros af nogle blandt Generalerne, som mest ynde mig, har foranlediget en Del af de opmærksomste og indsigtfuldeste blandt Artillerie- og Ingenieurofficererne at udforske mig ofte og nøjagtig over den hele Indretning og Fremgangsmaade ved vort Artilleriinstitut fra Elevernes første Antagelse og Indtrædelse lige til de sidste og afgørende Prøver, der alene afgør og bestemmer deres videre Skæbne. Man vil let forestille sig, at jeg med varm Interesse berører denne Materie, om saa meer som min egen Forfængelighed derved smigres.

Dog har der aldrig udfordredes andet end sandfærdig historisk Fortælling om denne Genstand for at opvække største Opmærksomhed, Agtelse og fordelagtig-

ste Mening ogsaa om denne Gren af vor Nations Kultur. —

.....

Gerne havde jeg tegnet og indsendt til Hs. Kongl. Højhed en Del af de paa vores Marsch mod Trient antrufne Forskansninger, hvoraf en stor Del var forladte og andre kuns gjorde liden Modstand; men da det vilde medtage en Del Tid, som er mig saa knap, blive volümineux at oversende, og desuden ikke kan have synderlig Interesse uden ved at ses paa Stedet i Forbindelse og Sammenhæng med det hele af Situationen, saa tror jeg at burde lade det bero med blot at anmærke, at der allevegne var anvendt utroligt Arbejde af Pallisader, afvexlende med Reduiter, Flecher og simple Batterier, Spanske Ryttere etc., for at gøre mange af de ved Naturen overmaade stærke Poster, Positioner og Passer endnu utilgængeligere, at der kuns i Engadinen, paa M. Tonale og ved Trient var bleven gjort ret alvorlig Modstand, og at det er at forundre, hvormegen Møje og Bekostning man anvender paa Poster, som man ikke agter eftertrykkelig at forsvare. —

Den afbrændte Bro over Adige er nu længst i Stand igen; den var ikke aldeles afbrændt, og de franske Ingenieurer forstaar godt at flikke, sammenstive og skiøde Tømmerværk. —

Ved vor Anmarsch mod Trient stod General Laudon i denne Egn med 8 à 9000 Mand; han havde ingen Retirade, thi fra Bozen kom en af vore Kolonner [under

General Baraguay d'Hilliers], og Vejene over Brenta og Bassano vare besatte af General Brune. Laudon, som var underrettet om vor Anmarsch, vender sig til Br. og tilbyder sig at rømme Trient om 3 Dage paa Vilkaar at erholde ubehindret Afmarch. Denne, der endnu bedre burde kende vores March og agere fælles med os, indgaar Kapitulationen og lader dette hele Korps d'Armée defilere væk, som ellers maatte være vores Krigsfanger.

Dagen efter Kapitulationen ankom vi for Trient; man viser os Kapitulationen, som vi langt fra at anerkende maatte forbitres og skandaliseres over.

Byen var besat med 500 Mand og 2 Kanoner. Vore Kanoner var endnu ikke ankomne, men da man vægrede at overgive Byen, blev Broen angreben. Fjenden skød med Kardætscher, men da han desuagtet frygtede for at faa Broen stormet, stak han den i Brand; og da vi gjorde Anstalter til en Baadebro, forlod han Byen retirerende sig mod Bassano, hvor det synes, at han har fundet samme ubehindrede Afmarch som Korpset, hvortil han hørte.

Denne underlige Handlemaade fra G. Br...s Side samt en Del af hans foregaaende mod vor Armée, den paafulgte endnu løjerligere Vaabentilstand, hvorover man meget har formaliseret sig hos os, lader formode, at en Mand, der saa aabenbar har vist sin Egoisme og Iversind med Tilsidesættelse af det almindelige Vel, ikke ret længe vil blive paa en saa vigtig Post, som saa mangen fortjent Mand maaske værdigere vilde beklæde.

Men alt dette er Æres-Sager, og jeg har maaske sagt, hvad jeg kuns burde have tænkt.¹⁾“ —

I sit Brev af 30. Januar 1801 kommer Rustad endvidere ind paa en udførlig Omtale af forskelligt Krigsmateriel. Det vil imidlertid her føre for vidt at gaa nærmere ind derpaa, ikke mindst fordi de omhandlede Forhold nutildags er ganske uden Betydning eller vedrører Spørgsmaal, som forlængst har fundet en Løsning.

Derimod har hans Erfaringer med Hensyn til Transport af Materiel paa Hesteryg endnu den Dag i Dag saa megen Interesse, at de bør anføres.

„De ved de franske Arméer brugelige Last- eller Dragtsadler (i Norge Kløv-Sadel) er i Hovedsagen som vore med tvende Krumtrær over Ryggen af Hesten forbundne med tvende flade Træer, et paa hver Side af Hesten, hvortil heftes tvende vel med Krølhaar eller Kohaar udstoppede Puder af Hørlærred.

De befæstes paa Hesten med en stærk Gjord, en Brystrem og en Rumperem; ved en Del findes og anbragt en Bagele eller Opholdsele. Paa hver Side af Krumtræet er anbragt en Ring for at kunne med Strik-

¹⁾ Bebrejdelsen mod General Brune for at have afsluttet en upaakrævet Vaabenstilstand er uberettiget; thi den omhandlede Vaabenstilstand, ved hvilken Laudon gik ind paa at rømme Trient og Calliano og trække sig tilbage i Val Sugana mellem Ospedaletto og Bassano var en slet og ret partiel 6 Dages Vaabenhvile, som General Moncey, der af General Brune var sendt over Rovereto mod Trient, uvidende om Macdonalds Stilling, paa egen Haand sluttede.

ker befæste Lasten. Foruden denne Befæstelsesmaade haves endnu i Almindelighed en løs Gjord for at omfatte den hele Bepakning.

Ved maadelig Bepakning og sindig Adfærd vilde disse maaske være hensigtsvarende; men da man gerne betjener sig af de i Egnen dertil udskrevne Heste, da Førerne og Karlene gerne kuns er Lejesvende, fremmede for Hestenes Ejere og ligegyldige ved disses Tab, da Lasten ofte er overhaande svær, ilde anbragt og af en aldeles ubeqvem Form til at transporteres paa Hestenes Ryg, da denne Maade at transportere i sig selv er vanskelig ved den idelige Gniden og Skuren, hvorved det næsten er umuligt at forebygge Tryk, Qvæstelse og Saar, saa bliver det vanskelig at kunne angive den bedste Indretning af saadanne Dragtsadler; og selv ved den allerkunstigst indrettede Sadel er der sikkerlig ingen anden Maade at forebygge Lastdyrets Saarelse og Ruin end at belaste det maadeligt og ofte at have Opsyn med, hvor det begynder at saares.

Af alle de Lastdyr, som jeg har set at være brugt over Alperne, er der neppe forekommet mig et eneste, som ikke er mer eller mindre beskadiget, og en stor Del var aldeles ulægelige og saarede lige til yderste Væmmelse.“

Endelig kommer Rustad i samme Brev ind paa mere personlige Forhold, paa en Omtale af den Position, han har evnet at skabe sig ved Arméen:

„I Følge den Tilfredshed, som *General en chef* har yttret med mine ringe Tjenester ved Arméen, har han

for nogle Dage siden taget en Resolution i min Faveur, udtrykt ved en vidtløftig og smigrende Anordning desangaaende, hvori de vigtigste Considerans er følgende: I Betragtning af Capit. v. R...s Iver for Arméens Tarv og Vel; i Betragtning af at han har gjort tvende Felttog i Republikens Tjeneste og ved Generalstaben, at han har over 10 Aars Tjeneste som Capitain i det første Korps i hans Fædreland, rosværdig bekendt for de Kundskabsmænd¹⁾ det indeholder, og hvorpaa han selv ved mange Lejligheder har givet Prøver²⁾; etc. (her fulgte endnu en Del Considerans) anordnes hermed, at benævnte Cap. v. R. skål anses og gøre Tjeneste som Bataillons Chef ved Generalstaben, samt bære Uniform og Distinktions Tegn som saadan etc. —

Mundtlig har han selv og General Dumas sagt mig, at der denne Sag betreffende er gjort Forestilling til Ministeren, og at der paa en eller anden Maade skal sørges for, at jeg nyder en Slags Gage, saalænge jeg forbliver ved Arméen. Jeg venter paa Ministerens Resolution, førend jeg indberetter denne Sag til Hs. Kongl. Højhed samt til Pr. C (arl af H(essen)). Midlertid troede

¹⁾ o: Videnskabsmand.

²⁾ Bl. a. blev Rustad, da nogle franske Afdelinger (1°, 2° Batl. des Hussars à pied) havde plyndret Landsbyen Cortina (ved Adige c. 25 km N. f. Trient) udsendt for paa Aastedet at lede en retslig Undersøgelse af det skete, vurdere Skaden og indsende Beretning herom.

Denne Sendelse havde nær bragt ham paa Kant med de paagældende Afdelinger, hvis skyldige blev strengt straffede; men han løste sit Hverv paa en smuk og taktfuld Maade.

jeg foreløbig at burde melde den til Deres Højvelbaarenhed, overladende det til Dem, om De finder timeligt at prævinere Hs. K. H. herom indtil min nærmere Indberetning til Højstsamme."

Felttoget var endt, og Freden blev sluttet i Lunéville den 9. Februar 1801. En Periode af Rustads Liv fuld af spændende Begivenheder var forbi. Hans Stilling ved Arméen havde trods alle Farer og Besværligheder været behagelig; og det var derfor med oprigtig Sorg i Sind, at han maatte tage Afsked med de fleste Officerer i Arméstaben.

For selve Arméchefen, General Macdonald, nærrede han en Hengivenhed, der næsten grænsede til Tilbedelse, hvilket fik ham til i et Brev til Oberst Mechlenburg at skrive:

„Hans Hæder er betegnet med uudslettelige Træk i Ærens og Hukommelsens Tempel ved den bekendte Bataille af Trebbia 1799, hvor han efter den navnkundige Retirade fra Neapel gennem det romerske og toskanske med en Armée af knap 15,000 Mand, der ved benævnte Flod var næsten indesluttet af de russiske og østerrigske Arméer (over 60,000 Mand stærke), angriber disse overlegne Arméer for at forene sig med Moreau, udholder et Slag i 3 Dage med afvekslende Held; og kuns det Uheld, at en af hans Kolonner, der skulde angribe i Flanken, kommer 1 Time forsilde, er Aarsag, at han endnu ikke ganske slog Fjenden.

Suvorovs naive Svar til den Smigrer, der gjorde ham Komplimenter over den forment Sejer, er Mac-

donalds største Lovtale. Han svarte nemlig: „*Nej, vi have ikke sejret; men Fjendens Angreb er ikke lykkedes!*“

Men uagtet hans militaire Reputation er befæstet, gør det ham dog ondt, at han ikke har havt en større Virkekreds for endnu mer at kunne grundfæste den.“ —

Har han vel i det hele taget mødt Venlighed og Forstaaelse hos de fleste franske Officerer, saa har der alligevel været „visse smaa Usselheds Aander“ blandt „de svage og alt for ivrige Republikanere“, som ikke har været ham særlig velsindede. De saa skævt til Titlen „Monsieur, Service de S. Msté. etc.“ og regnede ham for Spion. Selvom han søger at slaa Sagen hen, saa har Frygten for mulige Vanskeligheder med de paa-gældende dog alligevel faaet ham til at bede om at maatte modtage sine Breve under Adresse: Chef de Bataillon R., Adjoint à l'Etat Major General de l'armée des Grisons. —

Afskedens Time var imidlertid kommen. Fra Trient rejste han — rimeligvis i Slutningen af Februar 1801 — til Milano og fortsatte herfra sammen med en af Krigsministerens Adjutanter over Turin, Mont Cenis, Chambéry, Lyon, Châlon sur Saône til Paris, hvortil han ankom i første Halvdel af Marts (inden 13. Marts) og erfarede Englands truende Holdning overfor Danmark.

En Anelse om, at England pønsede paa at overfalde hans Fædreland, har han vel faaet, da Førstekonsulen gennem General Gasendi lod ham spørge ud om Mu-

lighederne for at skyde over Sundet med tungt Skyts fra Landbatterier „ved stærk Ladning og ved at fore Kuglen“; men da Rustad næppe har anset et Overfald for umiddelbart forestaaende, og da han ydermere af Geheimeraad Dreyer er blevet anmodet om at oppebie Macdonalds Ankomst til Paris for derefter at ledsage Generalen under hans paatænkte Udsending som overordentlig Minister til Danmark, blev han i Paris i Steedet for, som Forholdene egentlig krævede, at vende tilbage til København og melde sig til Tjeneste ved Artillerikorpset.

Imidlertid blev Macdonalds Sendelse udskudt og Efterretningerne om Danmarks Stilling saa alvorlige, at han besluttede at rejse hjem (vistnok medio April). For ikke at spille Tid tog han Extrapost fra Paris til Rheingau, hvor han til sin store Sorg gennem Aviserne modtog de triste Nyheder om Slaget paa Reden og den paafølgende Vaabenstilstand og forstod, at han var kommet for sent til at deltage i Fædrelandets Forsvar.

Den 30. April ankom han til Hamborg og meldte sig til Prins Carl af Hessen, der en Maaned forinden havde besat denne By. Prinsen modtog ham med megen Udmærkelse og beholdt ham i flere Dage i Hovedkvarteret, inden Rustad kunde fortsætte Rejsen til København; hvor han antagelig først er indtruffet i Slutningen af Maj Maaned 1801.

1801—1832.

Efter sin Ankomst til København har han straks været optaget af at spørge Nyt, hilse paa Venner og Bekendte og fortælle om sine mærkelige Oplevelser, samtidig med at han, der under sin Udenlandsrejse den 26. September 1800 var blevet udnævnt til Kompagnichef overtog Kommandoen over 4. Artillerikompagni og begyndte en militær Tjeneste indenfor langt snævrere Rammer, end han havde været vant til under de store Forhold i Udlandet.

Hans Virke har næppe heller tilfredsstillet ham; større Problemer end den daglige Kompagnitjeneste nar optaget hans Tanker og bragt ham til at tumle med Spørgsmaal af strategisk og organisatorisk Art. Nogle Betragtninger over disse Emner har han nedskrevet og — uvist om af egen Tilskyndelse eller paa Opfordring — indsendt til Kronprinsen den 11. Juli 1801.

Klart ser han Hærordningens Brist og søger ved positiv Kritik og paa en ret original Maade at vise Vej til samlet og virksom Udnyttelse af Værnenes hidtil spredte Kræfter; hans sunde Syn paa Landets strategiske Stilling og Forsvarsmuligheder rækker ud over hans Tid — altsammen Forhold som berettiger til en Gen-givelse i Uddrag af hans Pro Memoria til Kronprinsen.

Naadigste Kronprins!¹⁾

De danske Staters geografiske og relative Beliggenhed kræver en nøje Forbindelse og endrægtig Overensstemmelse mellem Sø- og Landmagten til Samkvæmmets og det gensidige Forsvars Vedligeholdelse mellem Øerne og det faste Land af Danmark, Norge og Hertugdømmerne. Alt, hvad der bidrager til Sø- og Landmagtens nærmere Fortrolighed og Enighed, bliver derfor anpriselig.

Sø- og Landofficerer, Sømand og Landmand var endnu for faa Aar siden saa modsatte Væsener; som de Elementer, hvorpaa de tjener; og det var ikke at undres over. Søvæsenet var nationalt, stammede endnu fra Oldtidens, Middelalderens og de sildigere Tiders danske Sø-Haandværk. Landmagten bestod for en stor Del af fremmed Mandskab, fremmede Generaler og Officerer, som talte fremmed Sprog. Fra Nordkap til Elbens Bred blev Jyde og Nordmand, Øbo og Fjældbo exerceret og dreseret paa Tysk. Endelig vandt sund Menneskeforstand ogsaa Sejr over denne Uskik. — Efter som Landmagten lidt efter lidt begyndte at erholde et mere nationalt Udseende, ophørte ogsaa efterhaanden den haanlige og bitre Stemning, der fandt Sted mellem denne og Sømagten. Deres Kongelige Højhed haver indset Vigtigheden af nøjeste Forening mellem disse tvende Etater i én Stat til Opnaaelsen af det fælles Maal, *det Heles*

¹⁾ (Jfr. Meddelelser fra Krigsarkiverne I. S. 319).

Vel og Forsvar; Højstsammes Indtrædelse i Admiralitetet har blandt andre gavnlige Følger ogsaa haft denne.

Ofte nærrede jeg det Ønske at se de trende Kadetkorpser forenede til ét Korps, bestaaende af 3 Sektioner, eller tre Spirer af én Stamme, for derved at bevirke Fortrolighed og Enighed fra Ungdommen mellem de forskellige Vaaben af den militære Stand. — Den første Opdragelse, de matematiske og alle Hjælpe- og Elementar-Videnskaber er ens og nødvendig for alle de militaire Fag. Naar siden dels Udfaldet af Examina, dels enhvers særegne Talenter, Tilbøjeligheder og Dueligheder havde givet den Rettesnor, hvor efter man videre bestemte, til hvilket Fag enhver Elev især skulde employeres, blev et saadant Instituts Elever at dele i benævnte 3 Sektioner, én for *Artilleri og Ingeniurer*, én for *Søofficerer* og én for *de forskellige Landoffice-rer* af Kavaleri og Infanteri. Besparelse af Tid og Omkostninger ved fælles Opdragelse, Forebyggelsen af den Ulempe, at Forældre ser deres Børn sendte tilbage som udelige til denne eller hin Bestemmelse, efter at mange Aar og Udgifter er spildte etc., vilde være de mindste Fordele af saadan Indretning.

Naar saaledes en forønsket Samstemning mellem de forskellige Etater var fremstaaet, vilde et hensigtsmæssig indrettet gjensidig *Samkvems Forsvar* mellem Øerne og det faste Land, samt dets forskellige Dele, være let udførlig; hvad enten dette bedst kunde opnaas ved en Slags Skjærgaards- eller Galejflaade, eller paa anden Maade. Reduktion i Antallet af de større Rangskibe, som mindre nødvendige ved Kysters Forsvar,

hvis Farvande er saa vanskelige som de fleste af vores, vilde maaske synes tjenligt.

.....

Kjøbenhavn den 11te Juli 1801.

Underdanigst

H. Rustad.

Efter Hjemkomsten til Kjøbenhavn har han taget Bopæl paa Hjørnet af Gl. Strand og Fortunstræde (Mtr. Nr. 233, 251 og 252 — nu Fortunstræde 7), og dette Kvarter har han rimeligvis bibeholdt de tre følgende Aar, hvilket Vejviseren angiver, uagtet han ikke opholdt sig i Danmark i denne Periode.

Thi ved Macdonalds Ankomst til Kjøbenhavn i Slutningen af Juli 1801 var Mindet om svundne Tider blevet lyslevende og Længslen efter atter at staa midt i Verdensbegivenhederne vaagnet saa stærkt hos ham, at han maatte hjemme fra. Da han desuden paa Grund af sit hastige Opbrud fra Paris langt fra havde naaet at studere alle franske militære Forhold — navnlig Sø- og Kystbefæstningerne — og saaledes manglede en Del i at kunne fuldstændiggøre sin „Journal over alt det merkværdigste, som i det militære Fag er forekommet“¹⁾, brød han overtvært og ansøgte under 1. September om paa 2 Aar at maatte rejse til Frankrig.

Trods det, at Artillerikorpsset, grundet paa Officersmangel, ikke anbefalede Ansøgningen, gav Kronprin-

¹⁾ Journalen er senere bortkommet.

sen dog Rustad Rejsetilladelse, da han fandt det nyttigt at lade en indsigtfuld dansk Officer paa selve Stedet følge Udviklingen af den Hær, som lededes af et militært Genie, hvis Lige ikke var set siden Cæsars Dage.

I Begyndelsen af November Maaned forlod Rustad derfor København og lagde Rejsen over Rendsborg, hvor han med kongelig Tilladelse gennem det derværende Artilleridetachements Kasse forskudsvis fik sin Lønning og sine Kvarterpenge for Aaret 1802 udbetalt med et Beløb af 708 Rdl. —

Oplysningerne om Resten af hans Liv bliver nu sparsomme og spredte; men det kan dog fastslaas, at hans Øjensygdom atter i 1802 under hans Ophold i Paris er brudt op og har hindret ham i at efterkomme Generalitets- og Commissariats Collegiets Paalæg om „flittigen at indsende Rapporter til Hs. kgl. Højhed Kronprinsen“, der besværede sig over, at Rapporterne blev for kortfattede. At dette Forhold ikke kan tilskrives manglende Vilje, men udelukkende svigtende Evne vil let forstaas, naar man ved, at han, for i det hele taget at kunne bruge Pen og Blæk, maatte holde sine Øjne over Vanddampe¹⁾.

¹⁾ Rustad har sandsynligvis i 1802 boet i l'Hôtel l'Avrange, rue Cerutte, rue de la Chaussée d'Antin, et Hotel garni, som søgtes af flere danske. I hvert Tilfælde skriver Oberst Herman Løvenskiold i sin Rejsedagbog fra 1802: „Ved vor Hjemkomst (til nævnte Hotel den 10. Oktbr. 1802) traf vi Kaptajn Rustad.“ (jfr. Museum, Aarg. 1893).

Hvorlænge og i hvor høj Grad hans Sygdom har forfulgt ham, vides ikke; uden Tvivl har den været ret haardnakket; thi han har i Slutningen af Aaret 1803 maattet søge sin Rejsetilladelse forlænget for at kunne rejse til et Badested, og først — sandsynligvis i Begyndelsen af Oktober Maaned — 1804 er han kommet tilbage til Danmark.

Alt tyder paa, at han derefter har tilbragt 1 à 2 Maaneder i Rendsborg, ikke alene fordi han — en af de første Dage i November Maaned — har faaet sin Lønning for hele nævnte Aar udbetalt i denne By — for derved at blive sat i Stand til „at liquidere en Restance hos hans Banquier i Paris“ —, men ogsaa fordi hans gamle Artillerikompagni, fra hvilket han ikke ses at være blevet forsat, i 1803 og 1804 af Hensyn til de urolige Forhold ved Grænsen har garnisoneret i Rendsborg.

Omkring Aarsskiftet er han ankommet til København, hvor han har taget Bolig i St. Annæ Øster Kvarter — men næppe, som Vejviseren siger, i Strandstræde Mtr. Nr. 127, da dette Nummer ikke synes at have eksisteret.

Den 24. Maj 1805 er han blevet afskediget fra Artillerikorpsset, udnævnt til „Major af Arméen samt Medlem af Artillerie Constructions Commissionen¹⁾ og der-

1) Allerede under sit Ophold i Frankrig arbejdede han for Kommissionen, til hvilken han indhentede forskelligartede Oplysninger. I 1804 bad den ham om „at forskaffe en Beskrivelse og Copie af de Post Deligencer, som under Navnet af Velociferes almindelig skal bruges i Frankrig.“

hos tillagt" 800 Rdl. aarlig i Vartpenge. Desuden blev det ham tilladt at bære den for Generalstaben reglementerede Uniform — en særlig kongelig Naadesbevisning, idet han var den eneste Officer af Armeén udover Hærens to Generalinspektører, som havde Tilladelse til at bære denne Uniform.

Omtrent samtidig er han atter rejst til Paris, hvortil han er ankommet i Løbet af Juni Maaned 1805. De følgende Aar er han blevet i Frankrig; først i 1813, da Landkrigen nærmede sig Danmarks Grænser, rejste han, der den 19. Juli 1810 var blevet udnævnt til Oberstløjtnant à la suite i Arméén, hjem for at kunne deltage i Fædrelandets Forsvar.

Den 22. April 1814 blev han udnævnt til Oberst af Infanteriet, og sandsynligvis kort herefter er han atter vendt tilbage til, man fristes til at sige, hans tredie Fædreland, hvor han blev indtil 1817.

Under sit Ophold i Frankrig maa han paa forskellig Vis have haft Lejlighed til at tjene en hel Del Penge; thi de sidste Aar af hans Liv har været præget af en mere udstrakt Godgørehed, end han vilde have været i Stand til at øve med de Penge, han modtog af Staten. Han skal nemlig efter Sigende i Tidernes Løb til forskellige ialt have bortgivet 50.000 Specier. Hvor meget eller hvor lidt rigtigt, der er heri, kan ikke vides nu, men en Ting staar fast, at han i Aaret 1819 skænkede en Obligation paa 4.000 Rdl. Sølv til offentligt Brug, og at Renterne af denne Kapital ifølge kgl. Resolution af 30. Juni 1819 blev bestemt til Anvendelse for Artillerikadetinstituttet, hvor den forblev indtil et

agl. Reskript af 4. Maj 1830 fastsatte, at den skulde henlægges til den nyoprettede militære Højskoles Fond. Ved Højskolens Ophævelse blev Legatet stillet til Raadighed for Officersskolen, hvor det nu skal anvendes til Bedste for Skolens Bibliotek.

Hans sidste Leveaar faldt i København, hvor han efter sin Hjemkomst fra Frankrig og indtil 1821 har boet i Nyhavn ved Stranden (Matr. Nr. 9, nu Hjørnet af Nyhavn og Lille Strandstræde).

Hvor han har boet i 1822, er ikke klart; men i Tiden 1823—25 har han boet Kongens Nytorv Matr. Nr. 5 (nu Hjørnet af Kongens Nytorv og Lille Kongensgade), og fra 1826—32 har han boet i Adelgade Matr. Nr. 302 (nu Adelgade Nr. 17), og her boede han endnu ved sin Død den 16. Maj 1832.

Han døde ugift. Under 28. Januar 1813 udnævntes han til Ridder af Dannebrog, og under 1. November 1828 modtog han Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

Fremsagt¹⁾
 i Garnisons Kirken den 21. Maj 1832
 ved
 Oberst Rustads Baare.

I Herrens Tempel, hvor vi ofte blev erindrede om vore Pligter, om Livets Værd og Bestemmelse, hvor Dødens Billeder stilledes for vort Øje, men ogsaa Tro og Haab om Udødelighed trøstede vort Hjerte: her — standser vi nogle Øjeblikke paa Vandringen til den Grav, der er aabnet for at modtage vor hensovede Ven, der engang med Kraft og Ære deltog i Livets Forordringer og Arbejder, her vil vi bevidne ham vor Agtelse, byde ham vort sidste Farvel.

Han var det stærke Norges værdige Søn, der af sin Fader modtog et ærligt, ubesmittet Navn, men ej Guld, ej fornem Byrd, der ellers agtes af de let blændende dødelige som sikker Vej til Lykke og Hæderlig-

¹⁾ Af Sognepræsten, Prof. Brorson, gengivet efter Øst: Hædersminde over Hans von Rustad.

hed; dog han blev kendt af Mænd, der snart lærte at agte hans store, levende Aand og heldige Anlæg; disse aabnede for ham Lejlighed til Dannelse, som han benyttede med særdeles Flid, og snart stod han paa det Sted, hvor han selv havde været Lærling, som agtet Lærer blandt unge Krigere.

Udmærket ved sin videnskabelige Dannelse og Kraft førtes han af Lyst til at indsamle Erfaring — som vore Fædre mod Syden fra Nord — og ilede til hine Egne, hvor Tidsalderens største militære Geni da vakte Verdens Beundring; her delte han modig Krigens Farer og fulgte paa vigtige Tog Heltens sejrriige Fanner. Den Agtelse, han havde vundet hos fremmede, tildeles ham ogsaa i sit Hjem, hvor han betroedes Deltagelse i vigtige Arbejder, og hvor Kongen gav ham Beviser paa sin Tillid og Naade.

Med svækket Helbred drog han sig tilbage fra sin offentlige Virksomhed og henlevede sit Livs Aften i stille Ro, miskendt af nogle, thi han stræbte mere efter eget Hjertes end efter Mængdens Bifald; bemærket af faa Ædle, der under det simple Udvortes og ved hans frimodige, ofte djerpe Tale, maatte agte Mandens Retskaffenhed, Dannelse og Erfaring, og elske ham, der ved sjælden Veldædighed, øvet i Løndom, ofte skjult for dem, der modtog Gaven, saa ædelmodigt og kærligt anvendte saare meget af den Formue, hans Klogskab og Dristighed under heldige Omstændigheder havde forhvervet; og mange savner i ham den ufortrødne Velgører og velsigner hans Minde.

Fred med Dit Støv: agtet er blandt os Dit Minde!
Salighed med Din Aand i bedre Verden. —

Herre! lær os at benytte vore Dage, at vi maatte
bekomme Visdom i Hjerterne!

Mildt vor Afskedsstund frembryde!
Stille være Dødens Blund!
Brødre, i den store Stund,
Naadig Herrens Dom da lyde! —

PERSONREGISTER

A

Abildgaard, P. C., Professor	18, 21
Abrahamson, W. H. F., Premierløjtnant	10, 15
Aubert, F. de, Oberstløjtnant	9

B

Baraguay d'Hilliers, A., fransk General ...	47, 50, 51, 56
Barth, J. C., Provincialkommissær	12
Baumann, preussisk Oberst	21
Bernstorff, C. G., Greve	30
Berthier, fransk General	33
Biellart, J. L. M., Oberst	5, 8
Bintzer, L. J., Oberstløjtnant	16
Bode, J. E., tysk Professor	21
Brorson, C. F., Professor, Præst	71
Brune, G. M. A., fransk General	39, 49, 53, 56, 57
Bugge, T., Professor (f. 1740 — d. 1815)	32

C

Carl af Hessen, Prins	30, 62
Christensen, C. H., Løjtnant	34
Classen, M., Generalkonsul	30, 32, 36, 40

D

Dampierre, fransk General	40, 41, 45
Devrigny, fransk General	50
Dreyer, C. V., Geheimeraad	30, 32, 62
Dumas, M., fransk General	39, 40, 43, 45, 54, 59

F

Frederik (VI), Kronprins	14, 35, 48, 64, 87
Frederik Vilhelm III af Preussen	20, 25, 27
Fourcroy, A. F., fransk Kemiker	33
Friboe, F. C., Ritmester	32

G

Gasendi, fransk General	61
Grandjean, fransk Øjenlæge	31

H

Haxthausen, C. A., General	19
Hirschfeld, preussisk Oberst	21
Huth, H. W., General	8, 12, 13, 17, 18
Høyer, sachsisk Generalmajor	29

K

Kayn, østrigsk General	50
Klaproth, M. H., tysk Professor	21
Kleve, T., Premierløjtnant	10, 11
Kratzenstein, C. G., Professor	11
Krebs, H. J., Premierløjtnant	10

L

Laboissière, fransk General	42, 43, 44, 50
Lannes, I., fransk General	36
Laudon, østrigsk General	55, 56, 57

M

Macdonald, E. J. J. A., fransk General	38, 39, 45, 53, 57, 60, 62, 66
Manthey, J. D. T., Legationssekretær (f. 1771—d. 1831)	32
Mechlenburg, E. G., Oberst	3, 10, 32, 41, 53
Mercatz, tysk Generalløjtnant	21
Moreau, J. V., fransk General	49, 53
Morlot, fransk General	50
Mursina, preussisk Øjenlæge	26

N

Napoleon	35, 39, 61
----------	------------

O

Ohme, J. A., Kaptajn	15
----------------------	----

P

Pontanus, preussisk Major	21
Prydz, P. B., Oberst	6, 7
Pully, fransk General	42, 50

R

Repnin, N., russisk Fyrste	22
Reusz, Fyrste	26
Reventlow, C., Greve	18
Reventlow, L., Greve	18
Rey, fransk General	50

S

Schade, Skipper	15
Schenk, G., Underkirurg	16, 17
Scheel, preussisk Oberst	21
Schimmelmänn, H. E., Greve	18
Schimmelmänn, M. C., Grevinde	18

Sieyès, E. J., fransk Minister	29
Stejanich, østrigsk General	50
Suvorov-Rimnikskij, A. V., russisk Fyrste, General ...	60

T

Thranmoes, J. M., Oberstløjtnant	15
--	----

V

Valert, J. C., Premierløjtnant	9
Vandammes, D. J., fransk General	49, 50
Vaux, fransk General	49
Venzel, de, fransk Øjenlæge	31

W

Würtzen, C. G., Premierløjtnant	12
---------------------------------------	----

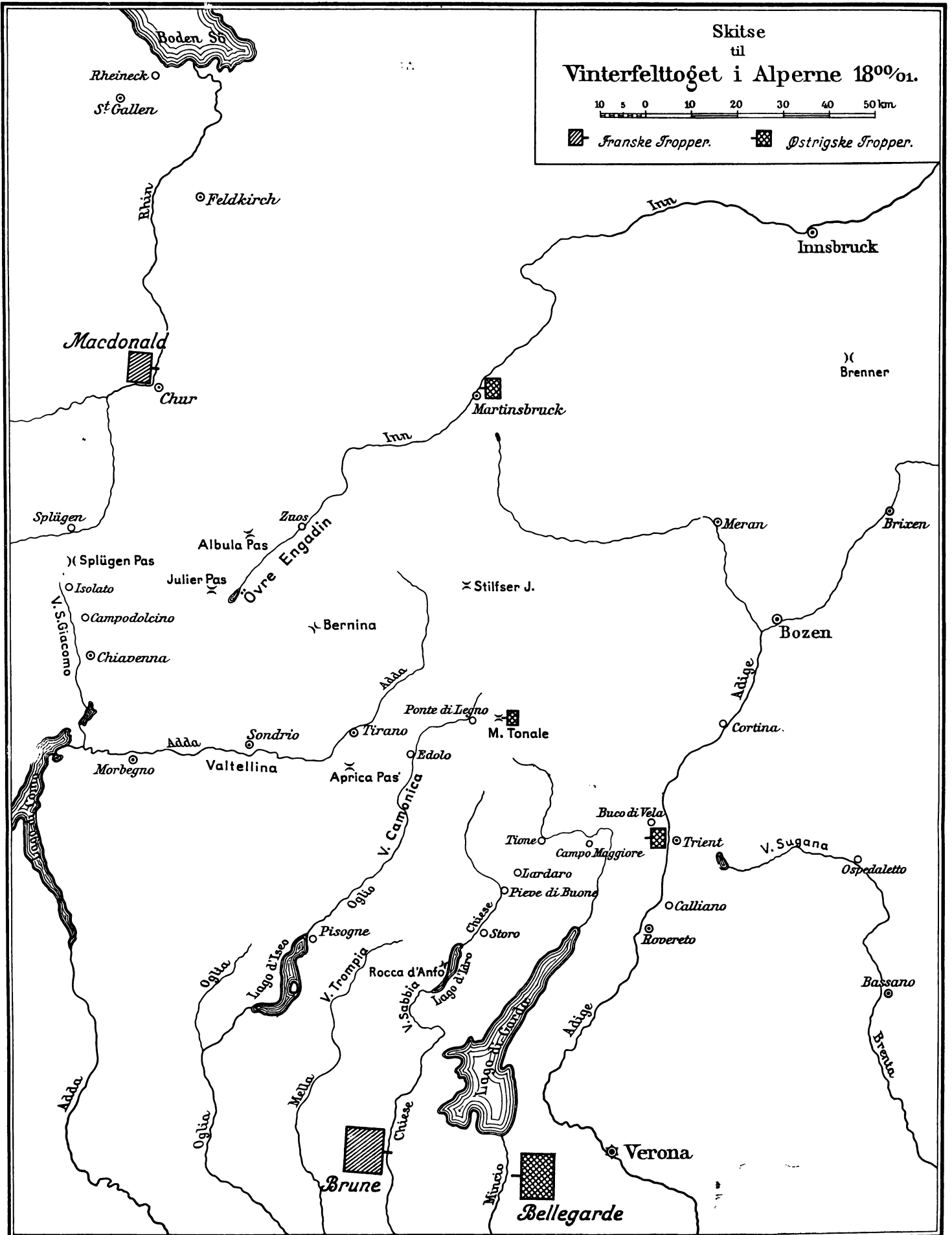
Z

Zastrow, preussisk Oberst	20
---------------------------------	----

Skitse
til
Vinterfelttoget i Alperne 18⁰⁰/01.

10 5 0 10 20 30 40 50 km

▨ Franske Tropper. ▩ Østrigske Tropper.

Paa C. A. REITZELS FORLAG udkom:

Viceadmiral C. F. Wandel:

Nogle Livserindringer

Pris: Kr. 5,00

„Med en usædvanlig Interesse vil mange Læsere gribe denne Bog. Den gamle Admiral gør i korte Træk Rede for, hvad han har oplevet, og ikke blot er dette i sig selv af usædvanlig Interesse, lige saa betydende er det, at Læseren straks fængsles af en Ordknaphed, der fastslaar Buffons gamle Sætning, at en Mand kendes paa sin Stil.“

(Af en Anmeldelse i „Politiken“.)

„Det er en god og djærv dansk Søofficers Oplevelser, der paa den lille Bogs Blade passerer Revy for Læseren. Viceadmiralen har i sit lange indholdsrige Liv været med i mere, end der times de fleste af os, og man vil ikke fortryde at ofre et Par Timer paa hans Skildring deraf.“

(Af en Anmeldelse i „København“.)

C. A. REITZEL. BOGHANDEL

(GRUNDLAGT 1819)

LØVSTRÆDE 7 KØBENHAVN K.